

๑๖ ปีของการดำเนินงาน
สู่ความยั่งยืนเป็นสุข

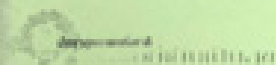
พลิกวิกฤตภาคใต้ สู่ความยั่งยืนเป็นสุข

๓-๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค

เมืองทองธานี นนทบุรี

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี ๒๕๔๘

ว่าด้วย ความอยู่เย็นเป็นสุข

พลิกวิกฤตภาคใต้

สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข

ห้องย่อยที่ ๑

วันที่ ๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

ณ ศูนย์นิทรรศการและประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี

๑๖๖๗ ปี จิตรกรรมฝาผนังพระบรม

พระปฐมบรมธาตุเมืองนคร ... ๑๖๖๗

- จัดพิมพ์โดย : สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)
- สนับสนุนโดย : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขแห่งชาติ (สวรส.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
กระทรวงสาธารณสุข
- คณะผู้จัดทำ : บัญชา พงษ์พานิช
พงศ์เทพ สุธีรัฐดิ
มานะ ช่างชู
อรุณ ไชยเต็ม
ประสิทธิ์อิทธิย หนองพล
- บรรณาธิการ : ไพโรจน์ สิงบัน
- พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มิถุนายน ๒๕๕๘
- จำนวนพิมพ์ : ๕๐๐ เล่ม
- ออกแบบรูปเล่ม : ไพโรจน์ สิงบัน
- ออกแบบปก : อานาพรพรรณ สายยศ
- พิมพ์ที่ : บริษัท นีออนส์ พับลิชชิง จำกัด

คำนำ

หนังสือ พลิกวิกฤตภาคใต้สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการประชุม "สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๒๕๔๔ ว่าด้วยความอยู่เย็นเป็นสุข" ห้องย่อยที่ ๑ เรื่อง พลิกวิกฤตภาคใต้สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข วันที่ ๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุม อินเทล เมืองทองธานี หนังสือประกอบด้วยบทสังเคราะห์ที่นำเสนอถึงปัจจัย องค์ประกอบ วิธีการสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข และข้อเสนอต่อฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสังเคราะห์จากกรณีเวทีชุมชนคนประสบภัยและทำงานฟื้นฟูชีวิตชุมชนชายฝั่งอันดามัน ๑๘-๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ เขาหลัก เมอร์ลิน อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา กรณีสมัชชาสุขภาพเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความรุนแรงตามจังหวัดชายแดนใต้ ๒๕-๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมซีเอส จังหวัดปัตตานี กรณีการทำงานชุมชนเป็นสุขของเครือข่ายชุมชนมุสลิมในโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : ดับบ้านดับเมือง เวียนรู้อยู่ดีที่ปากใต้ และกรณีประมวลความคิดเห็นจากพื้นที่ผ่านคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการเพื่อความโปร่งใสและความสมานฉันท์ในพื้นที่ในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ซึ่งกรณีเหล่านี้ได้มีการนำเสนอในเวทีย่อยระดับพื้นที่ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมเอเชีย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้ได้นำบทความของแต่ละกรณีมานำเสนอไว้ด้วยแล้ว

คณะทำงานห้องย่อยที่ ๑ ซึ่งรับผิดชอบในการจัดทำหนังสือเล่มนี้เพื่อประกอบการห้องย่อย ขอขอบคุณคณะทำงานจากกรณีต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นที่กรุณาจัดทำเอกสารประกอบการประชุม และสำนักงานวิจัยระบบสุขภาพ (สวรส.ได้) ที่ได้จัดทำบทสังเคราะห์ และคณะทำงานสวนสร้างสุขหมากปาล์มที่ได้ช่วยในการจัดทำรูปเล่มจนกระทั่งหนังสือสามารถเสร็จทันการประชุม ทั้งนี้เมื่อเสร็จจากการประชุมสมัชชาแห่งชาติ คณะทำงานจะได้นำเอาข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ มาเพิ่มเติมให้หนังสือมีความสมบูรณ์ต่อไป

คณะทำงาน / กรกฎาคม ๒๕๔๔

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๓
สารบัญ	๔
บทนำ	๕
บทที่ ๑ บทสังเคราะห์ "พอลิวิทฤตภาคใต้ คู่ความอยู่เย็นเป็นสุข"	๑๐
บทที่ ๒ กรณีศึกษาจากกระบวนการสมัครราษฎรภาพ "พอลิวิทฤตภาคใต้ คู่ความอยู่เย็นเป็นสุข"	๒๐
กรณีศึกษาที่ ๑ พอลิวิทฤตชิ้นยักษ์อันคามัน	๒๐
กรณีศึกษาที่ ๒ กระบวนการคืนอิสลาม คู่ความอยู่เย็นเป็นสุข	๒๗
กรณีศึกษาที่ ๓ การเยียวยาและการฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบ จากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้	๓๗

บทนำ

ชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุขคืออะไรที่ทุกคนปรารถนาหรือไม่ แล้วถ้าใช่ความอยู่เย็นเป็นสุขควรเป็นอย่างไร แต่ละชีวิตที่อยู่ในสังคมแตกต่างกันหลากหลายให้นิยามและองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขที่มีความแตกต่างกันก็มากน้อย หรือขึ้นอยู่กับบริบทชุมชนสังคมนั้นๆ ที่ต่างกันทั้งภูมิรู้ ระบบคุณค่า ความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามในความแตกต่างขององค์ประกอบความสุขก็น่าจะมีจุดร่วมของสมมูลชีวิต ที่ทุกชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมกันดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์และโลกที่สวยงาม

ความอยู่เย็นเป็นสุข

ความอยู่เย็นเป็นสุข(นพ.พินิจ พ้าอำนวยมถ) ครอบคลุมทั้งสุขจากภายใน และสุขอันเกิดขึ้นภายนอก ความสุขภายใน คือ ความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีหรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง ความสุขภายใน จึงมักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา จำแนกได้ดังนี้

- ความสุขจากการมีอิสระภาพ

คือ อิสระภาพจากการถูกครอบงำทางความคิด และจากอิทธิพลของสิ่งเข้าภายนอก

- ความสุขจากความภาคภูมิใจ

คือ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ ภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อธรรมชาติ ภาคภูมิใจในการทำความดี งดเว้นความชั่ว

- ความสุขจากการเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล)

คือ โอกาสในการเข้าถึงธรรมะ ยึดถือคุณธรรม และการปฏิบัติตามหลักศาสนา

- ความสุขจากความสงบ (สมาธิ)
คือ ความสงบในจิตใจ ไม่หวั่นไหว
- ความสุขจากความไม่ยึดมั่นถือมั่น (ปัญญา)
คือ ความไม่ยึดติดตัวตน และวัตถุ เข้าใจความเป็นไปของโลกและชีวิต

ความสุขภายในเหล่านี้ ส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นเฉพาะตน แต่อาจจะต้องอาศัยกลไกการสนับสนุนจากระบบสังคมภายนอกที่เอื้อต่อการเรียนรู้เหล่านี้ โดยเฉพาะกลไกทางศาสนา และวัฒนธรรม

ส่วนความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม สามารถจำแนกได้ดังนี้

- ความสุขจากการมีปัจจัยสี่ พอเพียง
คือ การมีปัจจัยในการดำรงชีวิต ที่เพียงพอ ไม่ขาดแคลน มีอาหารบริโภค พอเพียง ปลอดภัย มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรง มีรายได้เพียงพอกับการแสวงหาปัจจัยดำรงชีวิต
- ความสุขจากการมีความมั่นคงในชีวิต
คือ การมีหลักประกันในชีวิตระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาชีพ สิทธิประโยชน์ รวมทั้งการปราศจากภาระหนี้สิน และมีความปลอดภัยในชีวิต
- ความสุขจากการมีครอบครัวอบอุ่น
คือ การมีครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน เข้าใจได้ มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน สนทนากันอย่างเอื้ออาทร มีความกตัญญู มีระเบียบวินัย ปราศจากความรุนแรงในครอบครัว
- ความสุขจากการมีชุมชนเข้มแข็ง
คือ การมีชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางศาสนา มีธรรมภิบาลในท้องถิ่น ปราศจากอาชญากรรม และความรุนแรงในชุมชน

- ความสุขจากการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี คือ การมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ดีดูสุขภาพขณะ ปรากฏมลภาวะทางกายภาพและชีวภาพ

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๒๕๔๘ ว่าด้วย "ความอยู่เย็นเป็นสุข"

สมัชชาสุขภาพ ตามร่าง พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ได้ให้ความหมาย คือ "กระบวนการให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยน องค์ความรู้และเรียนรู้อย่างใช้ปัญญาและสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบาย สาธารณะเพื่อสุขภาพ หรือความมีสุขภาพของประชาชน โดยจัดให้มีการประชุมอย่างเป็นระบบและอย่างมีส่วนร่วม"

ปัจจุบันยุคโลกาภิวัตน์เป็นโลกแห่งการติดต่อสารอย่างรุ่งเรือง สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อระบบชีวิตมากน้อยตามเหตุปัจจัย ซึ่งหากปรับตัวไม่ทัน การเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการเสียสมดุลชีวิตอย่างรุนแรงก็ทำให้เกิดผลในทิศทางที่ตรงข้ามกับความอยู่เย็นเป็นสุขมากขึ้นๆ ดังนั้นในปีนี้คณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพฯ จึงเห็นชอบให้จัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ว่าด้วย "ความอยู่เย็นเป็นสุข" ขึ้น เพื่อเปิดช่องทางให้คนไทยทุกภาคส่วนที่สนใจ ได้เข้าร่วมกันคิด ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ ร่วมกันปฏิบัติเพื่อสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้น

สมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น : พลิกวิกฤติภาคใต้ สู่อุณหภูมิอยู่เย็นเป็นสุข

เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่คณะทำงานจัดสมัชชาและกลุ่มทำงานด้านสุขภาพภาคใต้ ร่วมกันจัดสมัชชาสุขภาพ เพื่อให้สังคมได้ร่วมกันใช้ปัญญาขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ ความอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพอย่างมี ส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคม และส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้นวัตกรรมการสร้างสุขภาพในทุกมิติ สร้างความเข้มแข็งทางสังคมและขยาย เครือข่ายประชาคมสุขภาพ สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางสังคม และร่วม ผลักดัน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติให้เป็นผลสำเร็จ

ด้วยสถานการณ์ความรุนแรงจากกรณีพี่ชายแดนภาคใต้ที่ต่อเนื่องเรื้อรังมานานจนประทุทุกปีหรือเนืองเนืองมากกว่าปี และกรณีกรณีพิพาทที่ดินอัยการพี่ชายฝั่งอันดามันอันเป็นทุกขโศกใหญ่ของคนทั้งโลก ได้มีกระบวนการร่วมดำเนินการบรรเทาทุกข์และสร้างสุขสู่ชุมชนมาแล้วเป็นลำดับ ไม่ว่าจะเป็ปฏิบัติการสร้างความสุขในชุมชนกว่า ๒๐ ชุมชน ใน ๕ จังหวัดภาคใต้ ปฏิบัติการช่วยเหลือและฟื้นฟูชีวิตชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นยักษ์ซันดามัน กว่า ๑๕๐ ชุมชน ใน ๖ จังหวัด กระบวนการสานเสวนาที่ร่วมโดยกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและกลุ่มผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความรุนแรงภาคใต้ กลุ่มผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งกรณีค่ายนักเรียนนักศึกษา ช่วยฟื้นฟูสุขภาพจิตผู้ประสบภัยสึนามิ ๖ จังหวัดภาคใต้ และจากการรับฟังความเห็นข้อเท็จจริงจากพื้นที่ของคณะกรรมการสมานฉันท์ ศวรสที่สมัชชาสุขภาพแห่งชาติว่าด้วยความอยู่เย็นเป็นสุขป็นี่ จะได้มีการพิจารณาศึกษาหาแนวทางและข้อเสนอร่วมกันเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขในพื้นที่ชายแดนภาคใต้และชายฝั่งอันดามัน และเพื่อความพร้อมรับเหตุทุกข์พิบัติภัยที่อาจจะเ็นมาในอนาคต

จังหวัดก้าวเพื่อการเรียนรู้ภายใต้วิกฤต

คณะกรรมการจัดสมัชชาฯ ได้ประสานโครงการชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ ในการประสานดำเนินการจัดสมัชชาสุขภาพพื้นที่ นำสู่เวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี ๒๕๔๔ ระหว่างวันที่ ๗ - ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุม อินเทล เมืองทองธานี นนทบุรี ในสมัชชาท้องถิ่นย่อย ๑ พลิกวิกฤติภาคใต้ สู่อุณหภูมิอยู่เย็นเป็นสุข ในวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีเครือข่ายปฏิบัติการในพื้นที่ เช่น เครือปฏิบัติการชุมชนมุสลิมใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้กว่า ๒๐ ชุมชน ยังร่วมดำเนินการในเครือข่ายฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันกว่า ๑๕๐ ชุม และได้ประสานกับสำนักงานสถาบันวิจัยระบบสุขภาพ ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นหน่วยวิชาการที่ทำการศึกษาวิเคราะห์บทเรียนและข้อเสนอสู่สมัชชาแห่งชาติต่อไป

“...สมัชชาสุขภาพที่ร่วมกันออกแบบ

ในงานรวมพลคนดับบ้านดับเมือง เวียนรู่อยู่ดีที่ปากใต้ ครั้งที่ ๒ ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้เริ่มก่อความคิดด้วยการเปิดประเด็น “จากชุมชนเป็นสุข สู่การฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันและการสมานฉันท์ที่ชายแดนใต้” ก่อนที่จะร่วมกันออกแบบกระบวนการขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาช่อฮในพื้นที่ ดังนี้

หนึ่ง สมัชชาสุขภาพเพื่อถวามเี่ยวญาติและฟื้นฟูผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความรุนแรงสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒๕ - ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ โรงแรมซีเอส จังหวัดปัตตานี (สปสร., สวรส.ได้ และ มอ้าเภอ)

สอง เวทีชุมชนคนประสบภัยและทำงานฟื้นฟูชีวิตชุมชนชายฝั่งอันดามัน ๑๘ - ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ เชาหลักเมธิลิน อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา (SAN และ สปสร.)

สาม ประมวลจากปฏิมัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นสุขของเครือข่ายชุมชนมุสลิมในโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ (๒๕๔๖ - ๒๕๔๘)

สี่ ประมวลความคิดเห็นจากพื้นที่ผ่านคณะทำงานและคณะอนุกรรมการเพื่อความปรองดองและความสมานฉันท์ในพื้นที่ในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ๒๐ - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๘ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ห้า เวทีอาสาสมัครนิสิตนักศึกษา ช่วยฟื้นฟูสุขภาพจิตผู้ประสบภัยสินามิโน ๖ จังหวัดภาคใต้ (U Volunteer) ๒๕ - ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ กรุงเทพมหานคร (สปสร.)

นำสู่สมัชชาช่อฮในพื้นที่ “ พลิกวิกฤตได้สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข ” วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ โรงแรม เอเชีย นาคใหญ่ สงขลา

รวบรวมและประมวลสู่งานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๒๕๔๘...”

บทที่ ๑

บทสังเคราะห์ 'พหุวิฤตภาคใต้' สุขความอยู่เย็นเป็นสุข'

บทสังเคราะห์นี้ประมวลขึ้นจากกรณีศึกษา ๓ กรณี ประกอบด้วย กรณีเมืองชุมชน คนประสบภัยและทำงานพื้นฟูชีวิตชุมชนชายฝั่งอันดามัน ๑๘ - ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ เขาหลักเมอริลิน อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา กรณีมีฆราวาสสุขภาพเพื่อการเยียวยาและฟื้นฟูผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความรุนแรงสามจังหวัดชายแดนใต้ ๒๕ - ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมซีเอส จังหวัดปัตตานี กรณีการทำงานชุมชนเป็นสุขของเครือข่ายชุมชนมุสลิมในโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : คับบ้านคับเมืองเรียนร้อยผู้ดีที่ปากใต้ ซึ่งทั้ง ๓ กรณีเหล่านี้ได้มีการนำเสนอในเวทีย่อยระดับพื้นที่ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมเอเชีย หาดใหญ่ สงขลา ปรากฏผลดังนี้

๑. เป้าหมายเพื่อความสุขอยู่เย็นเป็นสุข

ความสุขของพี่น้องมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สอดคล้องกับความสุขของพี่น้องที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดภาคใต้ คือ มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ใน ๔ ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิต ด้านสังคม และด้านจิตวิญญาณ โดยมุสลิมจะเน้นมิติด้านจิตวิญญาณเป็นหลัก โดยเชื่อว่าสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณจะเป็นพลังที่จะนำไปสู่สุขภาวะที่สมบูรณ์ที่ดีโดยรวม

ความสุขอยู่เย็นเป็นสุขตามหลักศาสนาอิสลามหรือกระบวนทัศน์อิสลามนั้น แบ่งออกไปเป็น ๕ ด้าน

๑. วิชาคัต-พิธีกรรมทางศาสนาสู่ชุมชนมุสลิมเป็นสุข มุ่งหมายความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและสงบด้วยคุณค่าทางศาสนา โดยมุ่งใช้คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น โดยหลักสถาบันทางศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการสร้างและสนับสนุนให้ชุมชนเป็นสุขและสันติภาพ

๒. เศรษฐกิจชุมชนมุสลิมที่เป็นสุข ชุมชนมุสลิมได้จัดระบบและจำแนกแยกแยะวางแผนทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นสุขไว้ว่าจะต้องมีสถาบันการเงินอิสลามชุมชนท้องถิ่น เช่น สหกรณ์อิสลาม , กลุ่มออมทรัพย์ , กองทุนชากาด และบัญชีตลาดควบคู่กับมัสยิดที่สะท้อนถึงการบริหารจัดการโดยองค์กรศาสนาที่ชัดเจน และกองทุนชุมชนที่มีชีวิต ทำหน้าที่ด้วยบทบาทเชิงสถาบันพัฒนาเป็นพลวัต ที่น้องชุมชนชาวบ้านมีส่วนร่วมในกลุ่มองค์กร สถาบันต่างๆ ทั้งการศึกษา ศาสนา องค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่น ครอบครัวยุ และเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนซึ่งธุรกิจและเศรษฐกิจใดๆ รายได้หรือผลตอบทออยได้จากการดำเนินการจะต้องก่อประโยชน์ในการจัดการหรือก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตามสัดส่วนที่ศาสนากำหนด ดังเช่น กองทุนชากาดกิจการอาชีพของชุมชน ครอบคลุมนั่งร้านค้า ตลาดชุมชน การผลิตและการตลาดของชุมชน การใช้ประโยชน์จากที่ดินตามสภาพและการถือครอง ตลอดจนการฝึกฝนการถ่ายทอดพัฒนาทักษะอาชีพ และการดูแลแรงงาน การเคลื่อนย้ายแรงงานของชุมชนและสมาชิกชุมชน ทรัพยากรชุมชนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม ทะเล แม่น้ำ ป่าชายเลน ที่ดินต่างๆ ต้องได้รับการดูแลและรักษา พัฒนาและใช้อย่างชาญฉลาด เฉพาะสมาชิกชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญจึงได้รับพัฒนายกระดับด้วยการศึกษา มุ่งลดสภาพหนี้แก่สมาชิกชุมชน จนปลอดหนี้โดยเฉพาะหนี้ระบบดอกเบี้ย

๓. สังคมวัฒนธรรมชุมชนมุสลิมเป็นสุข ชุมชนมุสลิมเป็นสุขได้วางแผนตามวิถีมุสลิมในด้านนี้ ดังนี้ การมีส่วนร่วม ด้วยกรอบกติกาคือตกลงร่วมของชุมชน "สุญุมท่าฮัด" ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการศาสนาและวัฒนธรรมที่ตีงามไม่ขัดกับหลักการศาสนา อันมีความหมายลึกซึ้ง แสดงถึงความเชื่อถือ ไว้วางใจ จงใจใจ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันและทั้งชุมชนยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการประชุมปรึกษาหารือประจำสัปดาห์ ในวันละหมาดร่วมกับวันศุกร์ ซึ่งเป็นภาคบังคับทางศาสนาที่ชายบรรลุนิติภาวะทุกคนไม่ว่าจะมียศ ตำแหน่ง ฐานะอย่างไร จะต้องออกมาละหมาดวันศุกร์ทุกสัปดาห์ ณ มัสยิดโดยเท่าเทียมกัน เป็นทั้งเวทีประชาสัมพันธ์ ประกาศข่าวดีข่าวร้าย ตลอดจนเป็นเวทีระดมความร่วมมือหรือการกุศลต่างๆ เป็นต้น ความเชื่ออาพร ผ่านกองทุนและการจัดการสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือซึ่งกันและ

กันต่างๆ ทั้งกองทุนชาภาค เป็นสวัสดิการแก่ผู้ควรได้รับการอนุเคราะห์ทั้ง ๘ และกองทุนสวัสดิการชุมชนอื่นๆ ความสามัคคี การลงแขก ออกป่าก เลี้ยงน้ำชา ถือว่าเป็นต้นแบบแผนจากชุมชนมุสลิมที่สมาชิกในชุมชนมีความยินดี ยินยอมช่วยเหลือกันและกัน เมื่อมีการร้องขอเชิญชวนไม่ว่าจะในยามทุกข์หรือยามสุข ด้วยภูมิปัญญา ไม่ว่าจะป็นหม้อพื้นบ้าน หม้อคำแยะ ตลอดจนคิดประการละเล่น คิดป้กัตกรรม คิดปกป้องกันตัว โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่อิงคามบทบัญญัติศาสนาและปรับเข้ากับสภาพภูมินิเวศน์และท้องถิ่นอย่างสืบสาน ถ่ายทอด เรียนรู้ ก่อร่างสร้างชุมชนสืบเนื่องอย่างยาวนาน ยังได้รับการรักษาพัฒนาพื้นฟูอยู่อย่างมีศักยภาพเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นกลไกสำคัญของการรวมคน ผูกมัดสร้างสามัคคี เมื่อแม่และเชื้ออาหารต่อกันในชุมชนมุสลิม วิถีตามหลักพิธีฎีกี ฟายะห์ การจัดการชุมชนตามหลักศาสนาที่มีลค่อหมู่ชน โดยนอกเหนือจากการจัดการระบบการเงินไว้คอกเบี้ยและกองทุนชาภาคแล้ว การจัดการศึกษาศาสนาภาคบังคับ โรงเรียนคาตีกาตามัดฮิด การก่อสร้างโรงเรียนปอเนาะ และการเรียนการสอนอัลกุรอ่านในชุมชนเป็นสุรที่อยู่ในส่วนการศึกษาก็นับเนื่องอยู่ในหลักนี้

๔. การศึกษาเพื่อชุมชนมุสลิมเป็นสุข ชุมชนมุสลิมได้วางแนวทางด้านการศึกษาเพื่อชุมชนเป็นสุรไว้ค่อเนื่องเป็นระบบทั้งในและนอกระบบ จากระดับครอบครัว รั้นพื้นฐาน และระดับสูงชัน โดยมีรายละเอียดดังนี้ ครอบครัวเป็นสถาบัน การเรียนการสอนแห่งแรกของลูกหลานโดยเฉพาะการสอนอัลกุรอ่านและ จริยธรรมอิสลามโดยมีผู้ปกครอง พ่อแม่เป็นต้นแบบ รวมทั้งการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการในครัวเรือน การงาน ตลอดจนการจัดการชีวิต เศรษฐกิจการเงิน การออม มัดฮิด มีบทบาทเหมือนสมัยขอฮาบะห์ (สมัยสาวกของท่านศาสดา เป็นสถานการเรียนการสอนทั้งทางโลกและทางธรรมของคนทุกรัยในชุมชน เป็นทั้งศูนย์การการสอนอัลกุรอ่านของชุมชน เป็นโรงเรียนคาตีกาที่สอนและอบรมเยาวชนในชุมชน เป็นสภาพหมู่บ้าน สถานศูนย์กลางของชุมชนเสมือนแหล่งเรียนรู้และพัฒนากลางประจำชุมชน มีระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนสู่ชุมชนหลังอย่างสืบเนื่อง)

๕. การบริหารจัดการสู่ชุมชนเป็นสุข การนำหลักการศาสนาออกแบบเป็นกลไกด้านศาสนา ด้านบริหาร และด้านคิดลนความซัดแย้ง ซึ่งหากนำมาเชื่อมต่อกับ

ระบบบริหารเพื่อการพัฒนาต่างๆ ที่มีอยู่โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้าน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนได้ก็น่าจะเป็นฐานของการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วย สถาบันศาสนา มัสยิดและป้อมเาะ เป็นสถาบันศาสนาที่สำคัญของชุมชน เป็นศูนย์รวมของแทบทุกอย่างของชุมชน อย่างมีระบบเป็นองค์ประกอบด้วยคณะกรรมการมัสยิด โต๊ะอิหม่าม และโต๊ะครู สภาชุมชนชุมชน เป็นสภาที่ปรึกษาสูงสุดของชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน การรวบรวมฐานข้อมูลชุมชน การวางแผนชุมชน การติดตามการทำงานต่างๆ และการออกกฎชุมชน "สุกมฟ้ากัต" ประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนทางการเมืองในชุมชนทั้งผู้ใหญ่บ้านและสมาชิก อบต. ตัวแทนสถาบันการเงินชุมชน ตัวแทนสื่อชุมชน ปราชญ์ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ผู้มีบารมีในชุมชน และผู้นำศาสนาของชุมชน องค์กรซีซัดซัดคั้งชุมชน เป็นที่พิจารณาตัดสินข้อขัดแย้งของชุมชนพร้อมการพิจารณาตามกฎหมาย "สุกมฟ้ากัต" ของชุมชน โดยประกอบด้วยตัวแทนจากสภาชุมชน จากมัสยิดและป้อมเาะตลอดทั้งผู้เฒ่า คำนศาสนา

ทั้ง ๓ องค์การชุมชนนี้เป็นเสมือนสถาบันหลักของชุมชน โดยมีสถาบันทางศาสนา คือธรรม จรรยา การศึกษาและจิตวิญญาณเป็นหลักนำ สถาบันการจัดระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบและการบริหารจัดการชุมชนเป็นองค์ประกอบ โดยการประสานเชื่อมต่อกับระบบและองค์การพัฒนาอื่นๆ ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้าน และระบบราชการต่างๆ ของรัฐ

ความเห็นของพี่น้องที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดภาคใต้จะมีเป้าหมายอยู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในลักษณะเฉพาะหน้าเร่งด่วน และในระยะยาวในแต่ละด้านดังนี้

๑. สุขภาวะทางกาย นอกจากการต้องการร่างกายที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วยแล้ว การที่ฟื้นฟูกลุ่มผู้พิการจากเหตุการณ์เป็นความต้องการเร่งด่วน
๒. สุขภาวะทางจิต มีความปรารถนาสุขภาพจิตที่ดี ไม่เครียด อดทน มีกำลังใจ ในการอยู่ในสังคม ความหวัง ความมั่นใจ การได้รับการยอมรับจากสังคมรอบด้าน

๓. สุขภาวะทางด้านสังคม ต้องการครอบครัวที่อบอุ่น บุคคลในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีโอกาสทางการศึกษา สังคมให้การยอมรับ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การทำให้เกิดสภาพสังคมเช่นนี้เป็นสิ่งเร่งด่วน
๔. สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ ต้องการความรัก กำลังใจจากสังคม ความเชื่อ อาหารต่อกัน มีการเข้าถึงแก่นแท้ของศาสนา สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างสมบูรณ์ เกิดความพอใจและภูมิใจในวิถีของตน ขณะนี้ต้องเร่งให้เกิดการสนใจในเรื่องศาสนาให้มากขึ้น

ขณะที่เป้าหมายความอยู่เย็นเป็นสุขของพี่น้องชายฝั่งชั้นความันที่ประสบภัยคือความมั่นคง มีเพื่อน และเห็นอนาคตข้างหน้าที่น่าวางใจได้ พร้อมๆ กับการคลายทุกข์ไปทีละขั้นจากการค้นพบญาติพี่น้องครอบครัว ได้นำเห็นคุณค่าชีวิต ได้มีที่อยู่อาศัย เบื้องต้นที่ปลอดภัยมั่นคง ได้มีหลักประกันเรื่องอาหาร ความเป็นอยู่ ได้มีหลักประกันของชีวิต จากอาชีพการงานที่มั่นคงดีศรีของความเป็นมนุษย์แล้วจึงถึงบ้านเรือนถิ่นฐาน และชุมชนที่ถาวรมั่นคง ตลอดจนการศึกษาของบุตรหลาน

เป้าหมายความอยู่เย็นเป็นสุขของพี่น้องภาคใต้ที่ถูกวิกฤตทั้งสองกรณีต้องมีเป้าหมายครอบคลุมกว้างในด้านสุขภาวะองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ และมีเป้าหมายเฉพาะหน้าที่เร่งด่วน เพื่อความอยู่เย็นในเร็ววัน คือเรื่องร่างกายและจิตใจ ขณะที่เป้าหมายเพื่อความอยู่เย็นและเป็นสุขในอนาคตคือเรื่องสังคมและจิตวิญญาณ

๒. ปัจจัยที่สำคัญและอุปสรรค

ปัจจัยเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนในเรื่องความอยู่เย็นเป็นสุขเคลื่อนไปได้ จากทั้ง ๓ กรณี เท่าที่ได้ประมวลจากการขับเคลื่อนด้วยปฏิบัติการในพื้นที่ และหากจะขับเคลื่อนไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข ต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

ระบบเศรษฐกิจ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ตอบสนองของความต้องการในการดำรงชีวิต เน้นความพอดีและพอเพียง ซึ่งพบว่าชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนจากทั้งสามกรณี ยังมีความยากจน ไม่มีอาชีพที่มั่นคง และขาดการสนับสนุนที่เหมาะสม ขาดการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ และยังพบว่ารายได้ของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบลดลง จากการสูญเสียผู้นำครอบครัว

ระบบสังคม จะต้องเป็นสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจ และมีเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่ปราศจากความหวาดระแวง จากเหตุการณ์ในพื้นที่พบว่ามีความน่าวิตกเนื่องจากสังคมและการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐยังมีแนวโน้มและทิศทางเป็นฝ่ายกระทำต่อผู้ไร้อำนาจ เช่น สังคมยังคงมีความหวาดระแวงสูง ระบบการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ครอบคลุม ไม่เสมอภาค ไม่ยุติธรรม ขาดประสิทธิภาพ

จากกรณีการจัดสมัชชาของผู้ได้รับผลกระทบ และการทำงานพัฒนาชุมชนเป็นศูย์พบว่าการประสานให้เกิดการพูดคุยและปรึกษาหารือ การรับฟัง หรือการนำรูปแบบของ "สภาชุมชน" หรือสภาที่ปรึกษาสูงสุดของชุมชนในการพัฒนาชุมชนมาใช้ทำให้สังคมของชุมชนมีความปรองดองและความสามัคคีกันมากขึ้น

จากกรณีคลื่นยักษ์ซันดามันพบว่าปัจจัยที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญคือ "น้ำใจไมตรีที่เชื้ออาหาร" ทำให้ความร่วมมือร่วมใจต่างๆ ตามมาเป็นลำดับ เช่นเดียวกับกรณีผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงฯ น้ำใจที่เห็นอกเห็นใจ ทำให้สามารถประสานฝ่ายต่างๆ เข้าหากัน และมีความรู้สึกที่เข้าใจกันและใกล้ชิดกันมากขึ้น

ระบบการศึกษา เป็นระบบที่สำคัญที่จะพัฒนาบุคคลให้สัมพันธ์กับสังคมได้อย่างมีคุณภาพ และช่วยพัฒนาสังคม ระบบการศึกษาในพื้นที่ยังไม่ทั่วถึง ชาวบ้านมีการให้ความสำคัญน้อย ต้องมีการบูรณาการการศึกษาด้านศาสนาและสายสามัญ และมีการจัดการศึกษานอกระบบ

จากกรณีศึกษาของเครือข่ายมุสลิม มีหลายชุมชนที่มีการพัฒนาระบบการศึกษา เพื่อบูรณาการการศึกษาด้านศาสนากับด้านสามัญและพบว่าสามารถจะเป็นรูปแบบที่ขยายผลได้ต่อไป

ระบอบถวญเมืองและชนโยนกาย จะต้องมืหคักรรรมากบิบาลและควมสมานฉันทในกาบริหารประเทศ เกื้อหนุนค่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ในพื้นที่พบว่าการพัฒนาไม่ทั่วถึง พื้นที่ได้รับการทอดทิ้งมานาน ชาติการประสานงานระหว่างฝ่ายนโยบายด้วยกันเอง ซึ่งนโยบายจะต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน มีการบูรณาการในการช่วยเหลือและฟื้นฟูทั้งกรณีสามจังหวัดชายแดนและกรณีชายฝั่งอันดามัน

วัฒนธรรมและศาสนา สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขจะต้องมีการเข้าถึงคุณค่าร่วมของสังคม มีระบบจารีตประเพณี ศาสนาเป็นที่ยึดถือและเป็นวิถีแห่งการปฏิบัติร่วมกัน มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและศาสนาของตน สภาพปัจจุบันในพื้นที่พบว่า ความเคร่งครัดในปฏิบัติทางศาสนาน้อยลงทั้งพุทธและมุสลิม การพยายามเข้าให้ถึงแก่นแท้ของแต่ละศาสนามีน้อยลง มักติดอยู่เพียงพิธีกรรมหรือเปลือกภายนอกเท่านั้น เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่เน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุตาโถมเข้ามา

จากการกรณีศึกษาทั้ง ๓ กรณี พบว่า จากวิกฤตและการทำงานเพื่อชุมชนเป็นสุขทำให้ชุมชนเกิดความวิตกในการถอยห่างจากศาสนา และทำให้ชุมชนเคลื่อนเข้าหาหลักศาสนามากขึ้น รวมทั้งการหันมาสนใจด้านจิตใจมากขึ้น

๓. กลไกและกระบวนการในการขับเคลื่อนสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข

กลไกและกระบวนการในการขับเคลื่อนสู่ความอยู่เย็นเป็นสุคนั้นสามารถสังเคราะห์จากข้อเสนอของทั้ง ๓ กรณี ได้ดังนี้

ว่าด้วยกระบวนการชุมชน

- กระบวนการก่อตัวและการจัดการตนเองของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข จากกรณีคลื่นยักษ์อันดามันแสดงให้เห็นชัดเจนว่าชุมชนที่มีการจัดการก่อตัวและการจัดการตนเองได้ก่อน จะไปได้ดีกว่าชุมชนที่ไม่มีการจัดการ สามารถรวมตัวและจัดการฟื้นฟูชุมชนได้อย่างรวดเร็วและเป็นระบบ
- การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของจริงจังของชุมชน ความต้องการของชุมชน และโดยชุมชน เาชุมชนเป็นตัวตั้ง เป็นสิ่งที่จำเป็นเช่นกัน จากกรณีคลื่น

ยักซ์อินคามัน ที่เครือข่ายความร่วมมือฯ ได้หยิบเอาประเด็น ชูซ่อมสร้าง
เวียนมาดำเนินการก็เนื่องจากกับฟังความต้องการของชาวบ้าน กรณีเครือข่าย
ชุมชนมุสลิมที่รับเคลื่อนโดยเอากระบวนการทัศนอิสลามก็มีปฏิบัติตามความ
ต้องการของชุมชน

- กระบวนการทำงานที่เกาะติดพื้นที่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์
และความไว้วางใจระหว่างชุมชนชาวบ้านกับฝ่ายประสานสนับสนุน
ตลอดจนการรู้จักและเข้าใจพื้นที่และชาวบ้าน ชาวบ้านเองก็รับรู้ว่าเป็นคนที่
เข้าไปประสานทำงานด้วยเป็นใครเช่นกัน
- การเริ่มจากพื้นที่ชายขอบที่ปราศจากความสนับสนุนถาวร เปิดโอกาสให้
สามารถริเริ่มได้อย่างเป็นระบบและครบถ้วน และค่อยขยายงานออกไป
ในภายหลังได้ เป็นประสบการณ์ที่ชัดเจนจากกรณีคลื่นยักซ์อินคามัน
- มีการพัฒนาเครื่องมือในการไปสู่เป้าหมาย เช่น ตัวชี้วัดชุมชนมุสลิมเป็นรูป
สภาชุมชน (กรณีเครือข่ายชุมชนมุสลิม) ชูซ่อมสร้างเวียนชุมชน กองทุนฟื้นฟู
อาชีพ (กรณีคลื่นยักซ์อินคามัน)

ว่าด้วยกลไกการประสานสนับสนุน

- การประสานสนับสนุน เชื้ออำนาจช่วยเหลือ บนพื้นฐานชุมชนชาวบ้าน
เป็นเจ้าของตามความต้องการของชุมชน
- กลไกการประสานสนับสนุนทั้งปัจเจก หน่วยและเครือข่ายความร่วมมือ
พันธมิตรภาคีเครือข่าย และเครือข่ายปฏิบัติการ โดยการให้พื้นที่และชุมชน
ชาวบ้านเป็นตัวตั้ง เอาความทุกข์ร้อนของพี่น้องเป็นสำคัญ จนพ้นจากกรอบ
ของโครงการและองค์การจนก่อเกิดความเข้มแข็งกว่าเดิม มีความสำคัญ
อย่างยิ่งในการขับเคลื่อน เพราะการทำงานมีขนาดเกินกำลังที่โครงการใด
จะทำได้โครงการเดียว และการขยายสู่การเกิดภาคีพันธมิตรใหม่ระหว่าง
ภาคประชาชนและภาคพัฒนาเอกชนกับภาคธุรกิจเอกชน รัฐบาลนานาชาติ

ตลอดจนปัจเจกชนที่มีน้ำใจ ทำให้กลไกการประสานสนับสนุนมีความ
เข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากเกิดการเสริมพลังจากจุดแข็งของแต่ละฝ่าย

ว่าด้วยการจัดการ

- จากประสบการณ์ของกรณีศึกษาอื่นอีก พบว่าการจัดการอย่างใหม่ที่ใกล้ชิด
หมายถึงความยืดหยุ่นสอดคล้อง ไม่แข็งจนเป็นอุปสรรคในการทำงาน
สามารถทำงานตอบสนองชุมชนชาวบ้านได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอ
ของกรณีการเยียวยาและการฟื้นฟู ที่ต้องการให้รัฐมีการปรับเปลี่ยนระบบ
การจัดการที่มีความต่อเนื่อง เรียบง่าย รวดเร็วทุกด้าน มีการสร้างความ
เข้าใจที่ชัดเจนและเป็นการจัดการที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

ว่าด้วยกลไกด้านกระบวนการเรียนรู้

- จะต้องมีกลไกเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน เช่น สภาชุมชน
- สร้างกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องที่จำเป็น เช่น ทักษะในการดำรงชีวิต
การช่วยเหลือด้านจิตใจ

ว่าด้วยกลไกด้านสื่อสารมวลชน

- จากกรณีการเยียวยาและการฟื้นฟู เสนอให้มีการพัฒนาศักยภาพ
สื่อบุคคล กลุ่มองค์กรเครือข่ายสื่อชุมชน เช่น วิทยุชุมชน

ว่าด้วยกลไกด้านวัฒนธรรมและศาสนา

- จากกรณีการเยียวยาและการฟื้นฟู เสนอให้มีการสนับสนุนการฟื้นฟู
ประเพณีท้องถิ่น เพื่อการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้อง
กับการปฏิบัติการของเครือข่ายชุมชนมุสลิม มีกิจกรรมที่สำคัญ เช่น
งานวันอาฮฺรอ ฮีลด์ คีเกตุล
- ใช้หลักศาสนาเพื่อน้อมนำสู่สู่สภาวะทางจิตและจิตวิญญาณ เช่น การเวียน
กิตาบ การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน

ว่าด้วยกลไกระบบเศรษฐกิจ

- มีการสนับสนุนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดหาที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย อย่างถาวรให้กับประชาชน
- มีการจัดการกองทุนชงภาค
- มีการจัดระบบออมทรัพย์ในชุมชน มีระบบบริหารจัดการธุรกิจชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับรากฐานของท้องถิ่น

๔. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ว่าด้วยข้อเสนอเชิงนโยบายจากบทเรียนผู้จากเครือข่ายปฏิบัติการท่ามกลางวิกฤตต่อสังคมไทยและชายแดนใต้ คือ

๑. พึงเอาพื้นที่ ชุมชนชาวบ้านเป็นตัวตั้ง
๒. ให้ความสำคัญกับการก่อตัวและจัดการตนเองของชุมชนชาวบ้านในพื้นที่
๓. เครือข่ายปฏิบัติการที่เปิดกว้าง ก้าวพ้นตัวตน องค์กรและโครงการเป็นเงื่อนไข
๔. นำใจ ไมตรีที่เชื่อมอาหารชั้นเพื่อมนุษย์ที่ร่วมทุกข์เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงที่สำคัญ
๕. ควรเสริมสร้างความสมานสัมพันธ์เพิ่มระหว่างภาคประชาชน ภาคพัฒนาเอกชนและภาคธุรกิจเอกชน
๖. การเสริมสร้างสำนักสาธารณะแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเป็นไปได้สูงหากมีการประสานจัดการอย่างต่อเนื่องจริงจังด้วยระบบฐานข้อมูลศูนย์เชื่อมประสานและกองทุนหมุนเสริม
๗. ควรขยายขอบเขตความร่วมมือเพื่อพัฒนาผู้ยากลำบากขึ้นในสังคมโดยทั่วไป ไม่จำเป็นต้องรอแต่เมื่อเกิดภัยใหญ่ร้ายแรงเท่านั้น
๘. ข้อเสนอเชิงนโยบายนี้มิได้มุ่งหมายเสนอต่อรัฐหรือ ใครแต่ขอเสนอต่อทุกคน ทุกฝ่ายทุกหมู่ทุกคณะ ให้ระลึกหล่อเลี้ยงและเพาะปมไว้ในทุกระดับ ทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กร ภาคเครือข่ายไปจนถึงรัฐถิ่น รัฐไทยและรัฐเทศทั้งหมด
๙. รัฐ หน่วยอื่นใดหรือใคร ที่ไม่ได้ยึดตามแนวทางนี้ นำที่จะทบทวนโครงสร้างด้วย

บทที่ ๒

กรณีศึกษาจากกระบวนการสัมภาษณ์สุขภาพ พลิกวิกฤตภาคใต้ สู่วินัยอยู่เย็นเป็นสุข

กรณีศึกษาที่ ๑ : พลิกวิกฤตคลื่นยักษ์อันตามัน*

นพ.เบญจมา พงษ์พานิช

หัวหน้าโครงการเครือข่ายฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันตามัน(SAN)/นักวิชาการอิสระ

- **ว่าด้วยความอยู่เย็นเป็นสุข**ท่ามกลางทุกสิ่งที่ทับถม ความอยู่เย็นเป็นสุขของคนประมงคือ ความมั่นใจ มีเพื่อน และเห็นอนาคตข้างหน้าที่น่าไว้วางใจได้ พร้อมกับการค่อยๆ คลายและบรรเทาทุกข์ลงไปทีละขั้น จากการค้นพบญาติพี่น้องครอบครัวครบครอบครัว ได้บำเพ็ญกุศลอุทิศ ได้มีที่อยู่อาศัยเบื้องต้นที่ปลอดภัยมั่นคง ได้มีหลักประกันเรื่องอาหาร ความเป็นอยู่ ได้มีหลักประกันของชีวิต จากอาชีพการงานที่สัมผัสคือศรีของความเป็นมนุษย์ แล้วจึงถึงบ้านเรือนที่ดินถิ่นฐานและชุมชนที่ถาวรมั่นคง ตลอดจนการศึกษาของบุตรหลาน
- **ว่าด้วยปัจจัยและกลไกในวิกฤต** มีพลังหลักสำคัญที่ขับเคลื่อนคือ 'น้ำใจในเครือที่เชื้ออาหาร' ที่หลังโหด ในขณะที่กลไกอื่นๆ ค่อนข้างมีข้อจำกัดแม้กระทั่งกลไกรัฐและราชการ มีอาสาสมัคร สื่อสารมวลชน ตลอดจนองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนากระทั่งภาคธุรกิจต่างๆ เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญ

* จากเวทีชุมชนคนประมงชายฝั่งอันตามัน ๖ จังหวัดชายฝั่งอันตามัน - สถานฟื้นฟูชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ และอาสาสมัครนิสิตนักศึกษา U Volunteer / คณะทำงานฟื้นฟูชีวิตชุมชน Save Andaman Network - SAN

๑๑ - ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๑ ที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

๑๖ - ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๑ ที่ตลาดตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และอื่นๆ

พื้นบ้านเมื่อกลางเดือนเมษายน แล้วทยอยขยายออกเป็น ๓๓ ชู่ทั่วทั้ง ๖ จังหวัดในปลาย
เมษายนภายใต้การดำเนินการอย่างใกล้ชิดในพื้นที่ของ สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน
ภาคใต้ - ชมรมชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ต่างๆ , คณะกรรมการประสานงาน
องค์กรพัฒนาภาคเอกชน ภาคใต้ (กป.อพช.ใต้), สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(พอช.) สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้, มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่ง
ประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้

"...**ชู่ซ่อมสร้างเรือชุมชน**ของเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน
เป็นชู่ของชุมชนชาวบ้านที่ดำเนินการกันเองโดยชุมชนชาวบ้าน มีหลายลักษณะด้วยกัน
คือ ชู่ประจำที่และชู่เคลื่อนที่ ชู่ขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ชู่ล่อของชั่วคราว
และชู่ถาวร ขึ้นกับปัจจัยประกอบต่างๆ ตามลักษณะปัญหา ความต้องการและศักยภาพ
ของชุมชนชาวบ้าน

การดำเนินการชู่ซ่อมสร้างเรือเริ่มจากชุมชนชาวบ้านรวมตัวกันสำรวจทำข้อมูล
ความเสียหาย ความช่วยเหลือที่ได้รับแล้วและที่ยังขาดอยู่ แล้วแสวงหาทางออกทำความ
ตกลงร่วมกันจัดตั้งและดำเนินการชู่ในลักษณะกองทุนหมุนเวียนเพื่อซ่อมสร้างเรือและ
เครื่องมือประมง พร้อมเงื่อนไขการยืมเงินจากกองทุนและการชำระคืนแก่กองทุน โดยมี
บางมาตรการเสริม เช่น มาตรการการขอสมัครสิทธิ์สมทบ, มาตรการการมีส่วนร่วมพัฒนา
ชุมชน, มาตรการการเป็นสมาชิกชมรมชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่ทำกาการประมงที่ทำลาย

กองทุนชู่ซ่อมสร้างเรือชุมชนประกอบด้วยงบประมาณแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ
เงินจัดซื้อหาเครื่องมือจำเป็น เช่น กบ เสือย คาน และโรงเรือนเท่าที่จำเป็นโดยต่อไป
จะตกเป็นทรัพย์สินกลางเพื่อการประกอบอาชีพของชุมชน, เงินหมุนเวียนเพื่อจัดหาไม้
ตะปู สี และค่าแรง ในการซ่อมสร้างเรือแต่ละลำโดยจัดทำเป็นบัญชีเงินยืมแยกเฉพาะ
แต่ละคน เช่นเดียวกับเงินหมุนเวียนจัดหาเครื่องมือประมงอื่น เช่น ฮวน ไช โดยเงินทุน
หมุนเวียนทั้งหมดจะหมุนเวียนกลับมาเป็นกองทุนของชุมชนที่จะปรับตัวเป็น**กองทุน
ฟื้นฟูชีวิตชุมชนต่อไป**

เครือข่ายความร่วมมือที่ฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันให้การสนับสนุนและหนุนเสริมการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการข้างต้นที่ชุมชนตกลงไว้ ที่ผู้ให้การสนับสนุนเน้นรอบและที่คณะทำงานเสริมตามสภาพและปัจจัยที่เหมาะสมเพื่อการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนในอนาคต...”

โดยมีการประสานสนับสนุนจากเพื่อนภาคีพันธมิตรภาคพัฒนาจากทั่วประเทศอีกกว่า ๔๐ องค์กรที่รวมกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ มีคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (กป.อพช.) มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมูลนิธิเด็กเป็นหน่วยสนับสนุนประสานส่วนกลาง มีการจัดกระบวนการและคณะทำงานหนุนเสริมชุมชนพื้นที่เชิงประเด็น ประกอบด้วย ด้านเด็ก เยาวชนสตรีและครอบครัว, ด้านที่ดินที่อยู่อาศัย, ด้านแรงงานพม่า, ด้านคนไร้สัญชาติ ไทยพลัดถิ่นและมอญกน โดยเฉพาะที่ร่วมงานอย่างใกล้ชิดคือมูลนิธิเด็ก, มูลนิธิชุมชนไทย, มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและเครือข่ายสเต็ม ๔ ภาค

และได้รับการหนุนเสริมการปฏิบัติการพร้อมประสานด้านงบประมาณการเงินจากหลายฝ่าย ทั้งภาคธุรกิจ ที่นำร่องโดยเครือซิเมนต์ไทย และบริษัทหลักทรัพย์ ภัทร จำกัด นำมาซึ่งการหนุนเนื่องอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะจาก สยามมิชชัน สยามคูโบต้า ไทโยต้า ไคโรเคมีเคิล ธนาคารไทยพาณิชย์ และเครือข่ายร่วมต่างๆ ผ่านทางมูลนิธิซิเมนต์ไทย กับทางเอ็นวีเอสแอนด์ยัง ธนาคารกสิกรไทย สมาคมบริษัทหลักทรัพย์(ASCO) ร่วมกับสภาธุรกิจตลาดทุนไทย (FeTCO) ผ่านทางคณะอาสาสมัครที่ปรึกษาการเงินและหลักทรัพย์ ที่เกาะติดต่อเนื่อง ภาคพัฒนาสังคม อย่างมูลนิธิไอร์แลนด์ เมลส์, Action Aids Asia, องค์การแตร้เคอซอม, Oxfam Great Britain & Belgium, COGNIS, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.), มูลนิธิ ๑๔ ตุลา, มูลนิธิสถานแสงอรุณ และกลุ่มบริษัทแปลน, องค์กรรามาโลก Via Campesina, Japan International Volunteer Center (JVC) รวมถึงหน่วยงานภาครัฐในประเทศ เช่น สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, กรมอนามัย, กรมพัฒนาที่ดิน, มหาวิทยาลัย

ต่างๆ และรัฐต่างประเทศ เช่น รัฐบาลนอร์เวย์, รัฐบาลฝรั่งเศส ตลอดจนกลุ่มผู้
 ปรรอานาคีทั่วไป เช่น American Jewish World Service(AJW), พนักงานยูโนแคต,
 คนไทยในฮาวาย, คนไทยในเยอรมัน, บริษัท คอกนิต เยอรมัน เป็นต้น

เฉพาะที่เป็นตัวเงินผ่านทางเครือข่ายไปสู่ชุมชนชาวบ้านต่างๆ ตามกิจกรรม
 แล้ว ณ สิ้นเดือนเมษายนประมาณ ๑๕ ล้านบาท ซึ่งได้เริ่มกิจกรรมซ่อมสร้างเรือตั้งแต่
 กลางเดือนมกราคมจนถึงเดือนเมษายน ๒๕๔๘ ได้ดำเนินการเปิดอู่ซ่อมสร้างเรือ
 พร้อมระบบกองทุนชุมชนแล้ว ๓๓ อู่ ครอบคลุมจำนวนเรือเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ
 ๒,๐๐๐ ลำเรือ เครื่องมือประมาณ ๔,๐๐๐ ชุด-ครอบครัว ใน ๑๖๐ ชุมชน-หมู่บ้าน
 ซ่อมสร้างเรือพร้อมสนับสนุนเครื่องมือประมาณแล้วเสร็จจำนวน ๔๕๔ ลำเรือ
 สนับสนุนการพัฒนาซ่อมสร้างที่อยู่อาศัย ๑๗๕ ครัวเรือน และกำลังขยายตัว
 ทั้งเชิงพื้นที่และกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและหลากหลายขึ้น โดยคาดว่าจะมีการ
 สนับสนุนต่อเนื่องสู่งานระยะยาวได้ในจำนวนที่น่าจะมีสนับสนุนพอสมควร

- **ว่าด้วยวิกฤตที่เป็นโอกาสที่สำคัญคือการได้ทดสอบกระบวนการก่อตัว
 และจัดการตัวเอง** พร้อมกับกระบวนการประสาน สนับสนุนเชื้ออำนาจช่วยเหลือ
 ตลอดจนระบบรบวนเครือข่ายแบบปัจเจก หน่วยและเครือข่ายความร่วมมือที่เป็น
 จริงได้ตีในท่ามกลางวิกฤต โดยมีเงื่อนไขหลักคือน้ำใจไมตรีที่เชื้ออาทรเป็นเครื่อง
 ห่อเลี้ยงสำคัญ โดยสำคัญสุดอยู่ที่การให้พื้นที่และชุมชนชาวบ้านเป็นตัวตั้ง
 ความทุกข์ร้อนของพี่น้องเป็นสำคัญจนพ้นจากปมเงื่อนของโครงการและองค์กรจน
 ก่อเกิดความเข้มแข็งกว่าเดิมในชุมชนชาวประมงพื้นบ้านทั้งในระดับชีวิต
 ครอบครัว ชุมชน ชุมชนระดับต่างๆ จนถึงสมาชิกชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้
 จนแม้ขบวนการเครือข่ายภาคีพันธมิตรภาคพัฒนาได้ปฏิบัติการและเรียนรู้และ
 ขยายตัวครั้งใหญ่ให้ความเข้มแข็งขึ้นพร้อมกัน และนำต้นตอที่สุดคือความเกิดภาคี
พันธมิตรใหม่ระหว่างภาคประชาชนและภาคพัฒนาเอกชน กับ ภาคธุรกิจเอกชน
 และรัฐบาลนานาชาติตลอดจนปัจเจกบุคคลคนมีน้ำใจ ซึ่งไม่ได้อยู่ในฐานะเพียง

ผู้ให้และผู้รับเท่านั้น กำลังพัฒนาต่อเป็นขบวนการร่วมมือเพื่อสังคมต่อเนื่อง ใฝ่อย่างยิ่ง ที่สำคัญอีกประการคือท่ามกลางกระบวนการข้างต้น ชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนภาคีพันธมิตรกำลังขับเคลื่อนสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขยิ่งขึ้น ทั้งความ มั่นใจ มีเพื่อน และเห็นอนาคตสว่างใฝ่ที่วางใจได้ พร้อมกับก้าวค่อยๆ คลายและ บรรเทาทุกข์ลงไปทีละขั้น จากการค้นพบญาติพี่น้องครอบครัวคนตัว ใฝ่มาเพื่อผูก สุธิด ได้มีที่พึ่งอาศัยเมื่อเริ่มต้นที่ปลอดภัยมั่นคง ได้มีหลักประกันเรื่องอาหาร ความ เป็นอยู่ ได้มีหลักประกันของชีวิต จากอาชีพการงานที่มั่นคงคือสิทธิของความเป็น มนุษย์ แล้วจึงถึงบ้านเรือนที่ดินถิ่นฐานและชุมชนที่ถาวรมั่นคง ตลอดจนการศึกษา ของบุคคลทุกคนที่ทุกอย่างกำลังคลี่คลายไปในทางที่ดี มีอนาคต

• **สำนักสาธารณะเพื่อผู้ยากลำบากและสังคมส่วนรวม** เป็นอีก

โอกาสที่ได้รับการเพาะขยายผ่านงานอาสาสมัครมากมาย รวมทั้งค่ายอาสาสมัคร นิสิต นักศึกษา U Volunteer

.....

ใช้วิกฤตเป็นโอกาสสามัคคีภาคีเครือข่ายพันธมิตร แก่ทุกข์สร้างสุข^๙
น่าจะ เป็นบทบาทเรียนรู้ในเบื้องต้นร่วมหาได้อย่างนี้ได้อย่างไร

การเกาะติดพื้นที่ชุมชน, การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของจริงจริงของชุมชน ตามชุมชน และโดยชุมชน, การประสานความร่วมมือในหมู่เพื่อนพัฒนา, การจัดการอย่างใหม่ที่ใฝ่ตัว, การประสานสัมพันธ์ภาคีพันธมิตรเพื่อพัฒนา, เหล่านี้ล้วนเป็นบทบาทเรียนรู้เท่าที่ประมวล มาเป็นประเด็นประเด็น

^๙ จากบทความ "จากชุมชนเป็นสุขสู่การฟื้นฟูชุมชนชาวสิงห์อินคาเงิน และ การพัฒนาอินคาไร่ของคนใฝ่ ของ ใฝ่สุภา พลภักดิ์" ในหนังสือพิมพ์เสียง ๒๒ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ รวมพล คนบ้านคนเมือง เมืองใฝ่ผู้ใฝ่ปากใฝ่

การเกาะติดพื้นที่ชุมชน เหมือนจะเป็นประเด็นสำคัญที่สุดไม่ว่าจะในภาวะไหนๆ ปกติหรือวิกฤต ยิ่งในวิกฤตแล้วยิ่งสำคัญยิ่งขึ้น จากฐานการทำงานพัฒนาชุมชนของเพื่อนพัฒนาที่ทำงานมาอย่างต่อเนื่องในแนวทางชุมชนชาวบ้านคือผู้ชี้ขาดงานพัฒนา การทำงานกับชุมชนชาวบ้าน ที่พื้นที่ชุมชน รู้ว่าใครคือใคร และอะไรเป็นอะไร ที่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันกับที่ชุมชนชาวบ้านก็รู้ว่าใครคือใคร และอะไรเป็นอะไรเช่นกัน

หลังคลื่นยักษ์เพียง ๒ วัน (๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๔) ขบวนการเพื่อนพัฒนาภาคใต้ ก็กระจายลงเยี่ยมเยียนสำรวจประมวลผลแล้วพร้อมกันนำกลับมายังกระทรวงประมง กำหนดแนวพร้อมจัดวางผู้คนเข้าเกาะติดอย่างกระจายตัวได้ในไม่เกินสัปดาห์ (๔ มกราคม ๒๕๔๕) ตั้งแต่สตูลจนถึงระนองอย่างมีลำดับจังหวัดระยะ ทั้งที่เสียหายเล็กน้อยจนถึงที่พังยับเยิน แล้วเตรียมขบวนจัดระบบจนขณะนี้มิอาจสาธิตใครและคนทำงานร่วมภาคีเครือข่ายความร่วมมือฯ กว่า ๕๐ คน ทั้งประจำชุมชนและเขต ใน ๒ เขต พื้นที่ฟื้นฟู คือ ระนองบางส่วน, ระนอง คุระบุรี เกาะพระทองและเกาะคอเขา, น้ำเค็มบางม่วง ทัพพะวัน ไนไร่, ภูเก็ล พังงา, กระบี่, ตรัง และสตูล

การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของจริงจังของชุมชน ตามความต้องการของชุมชนและโดยชุมชน เป็นอีกหัวใจหนึ่งของงานเครือข่ายความร่วมมือฯ ที่มีได้ กำหนดไว้ตายตัวว่าจะทำอะไรและอย่างไร นอกจากกำหนดว่าจะต้องเป็นการฟื้นฟูของชุมชนโดยชุมชน ตามความต้องการของชุมชนอย่างเหมาะสมและมีหลักประกันความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งได้เริ่มต้นจากการคิดค้นเสนอของพี่น้องจากปาตูปูเค๊ะ ที่เกาะลิบงว่า ให้เริ่มที่เรือและเครื่องมือประมง เพื่อที่น้องจะได้ก่ดจับสุวิถีที่ตนเอง และได้รับการชานรับจากทุกฝ่ายในลักษณะกองทุนผู้ซ่อมสร้างเรือชุมชนที่พร้อมปรับแปรเป็นกองทุนฟื้นฟูชีวิตชุมชนในระยะต่อไป โดยทั้งผู้ กองทุน และกิจกรรมต่างๆ นั้นให้เป็นกิจกรรมดำเนินการของพี่น้องชุมชนชาวบ้านให้มากที่สุดตามศักยภาพ สภาพความพร้อมของแต่ละพื้นที่

การประสานความร่วมมือในหมู่เพื่อนพัฒนาจนพ้นจากกรอบโครงการและองค์กร นับเป็นประเด็นสำคัญของงานนี้ เนื่องจากไม่มีทางที่องค์กรหรือโครงการใดเดียวฯ จะทำได้อย่างเป็นทางการขนาดนี้ในระยะเวลาที่หันช่วงที่

มีความครอบคลุมกว้างขวางพอสมควร โดยการเอาประเด็นปัญหาของพี่น้องชุมชนชาวบ้านและพื้นที่เป็นตัวตั้ง เขาคนทำงานทั้งหมด องค์กรและโครงการมาประสมประสานงานสนับสนุนช่วยเหลือกันไปมาทั้งในระดับชุมชน ระดับเขต พื้นที่ ภาคและกระทั่งทั้งระดับประเทศ เป็นภาคีเครือข่ายที่ทั้งเกาะคิดพื้นที่และคามติดประเด็นต่างๆ ได้อย่างทั่วถึงและทันการณ์

การจัดการอย่างใหม่ที่ให้ตัว ในภาษาใต้ "ให้ตัว" หมายถึงความยืดหยุ่น สอดคล้องสอดคล้องประสาน ไม่แข็งขีตชินจนยากต่อการปรับตัวต่องาน ต่อปัญหา ต่อพื้นที่ ซึ่งเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายแล้วย่อเป็นคณะบริหารเครือข่ายพร้อมระบบประสาน บริหารจัดการงานเครือข่ายที่กระชับทั้งในแนวระนาบและแนวตั้ง

การประสานสัมพันธ์ภาคีพันธมิตรเพื่อพัฒนา "เชิงคุณภาพ" อย่างกว้างขวาง นับว่าเป็นจุดเด่นที่ได้รับการหยิบยกเป็นกรณีศึกษาเสมอๆ ที่เครือข่ายความร่วมมือฯ ได้รับการประสานสนับสนุนจากหลากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน ภาคพัฒนาสังคม และพลเมืองทั่วไป ทั้งไทยและต่างประเทศ โดยแทบทั้งหมดมีลักษณะมุ่งคุณภาพและความต่อเนื่องยั่งยืน เกิดความสัมพันธ์ท่ามกลางงานอย่างใกล้ชิด ก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้และร่วมมือใหม่อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะกับเครือข่ายนิเทศไทย และอาสาสมัครนักรุกกิจการเงินและหลักทรัพย์

โดยจากกระบวนการทำงานในระยะ ๔ เดือนที่ผ่านมา พบว่า **ชุมชนที่มีการจัดการก่อตั้งตัว (Self Organisation & Self Management)** ก่อนหรือเร็วจะไปได้ดีกว่าชุมชนที่มีลักษณะตัวใครตัวมัน มองเห็นแต่ประโยชน์ตน ประโยชน์เบื้องต้นเฉพาะหน้า ดังเช่นในพื้นที่สตูล ตรัง หรือเกาะปู้ที่มีกลุ่มชมรมและเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านมาก่อน ดังเช่นที่ชุมชนหับชะวัน ที่สังกาบุรีที่ไม่มีไม่เคยมีกลุ่มชมรมเครือข่ายมาก่อน แต่ก็สามารถจัดการหลายอย่างได้ลงตัว ในขณะที่อีกหลายพื้นที่ยังไม่รู้จะยังไงแน่ และการเริ่มที่ชายขอบ อย่างเป็นระบบครบกระบวนการก็เป็นข้อเรียนรู้ เนื่องด้วย ณ ที่นั้น ปลอดภัยจากความสับสนอลหม่าน และโดยเฉพาะคือบางเบาจากอิทธิพลอำนาจการรวมศูนย์ สามารถริเริ่มอย่างเป็นระบบครบกระบวนการได้ไม่ยาก ดังที่สตูล ตรัง กับที่พังงา ตะกั่วป่า ระนองนั่นเองและสำคัญที่สุดคือกรอบแนวคิดการฟื้นฟูและพัฒนาที่เขา

ชุมชนพื้นที่เป็นตัวตั้ง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมให้มากที่สุดจนถึงขั้นเป็น
 ของชุมชนชาวบ้านเอง โดยกำหนดให้อาสาสมัครภาคพัฒนาเป็นเพียงผู้หนุน
 เสริมและสนับสนุนเท่าที่จำเป็น (Facilitate Co-ordinate & Support)

• ว่าด้วยข้อเสนอเชิงนโยบายจากบทเรียนผู้จากเครือข่ายปฏิบัติการ

ท่ามกลางวิกฤตต่อสังคมไทยและชายแดนใต้ คือ

- หนึ่ง พึงเอาพื้นที่ ชุมชนชาวบ้านเป็นตัวตั้ง
- สอง ให้ความสำคัญกับการก่อตัวและจัดการตนเองของชุมชนชาวบ้าน
 ในพื้นที่
- สาม เครือข่ายปฏิบัติการที่เปิดกว้าง ก้าวพ้นตัวตน องค์กรและโครงการ
 เป็นเงื่อนไข
- สี่ นำใจ โมติที่เชื้ออาหารถิ่นเพื่อมนุษย์ที่ร่วมทุกข์เป็นปัจจัยต่อสิ่ง
 ที่สำคัญ
- ห้า ควรเสริมสร้างความสมานสัมพันธ์เพิ่มระหว่างภาคประชาชน ภาค
 พัฒนาเอกชนและภาคธุรกิจเอกชน
- หก การเสริมสร้างสำนักสาธารณะแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเป็นไปได้
 สูงหากมีการประสานจัดการอย่างต่อเนื่องจริงจังด้วยระบบฐานข้อมูลศูนย์
 เชื่อมประสานและกองทุนหนุนเสริม
- เจ็ด ควรขยายขอบเขตความร่วมมือเพื่อพัฒนาผู้ยากลำบากอื่นในสังคม
 โดยทั่วไป ไม่จำเป็นต้องรอดแต่เมื่อเกิดภัยใหญ่ร้ายแรงเท่านั้น
- แปด ข้อเสนอเชิงนโยบายนี้มีได้มุ่งหมายเสนอต่อรัฐหรือใครคนใดเสนอต่อ
 ทุกคนทุกฝ่ายทุกหมู่ทุกคนะให้ระลึกต่อสิ่งงและเพาะบ่มไว้ในทุกระดับ
 ทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กร ภาคีเครือข่ายไปจนถึงรัฐถิ่น รัฐไทยและ
 รัฐเททั้งมวล
- เก้า รัฐ หน่วยอื่นใดหรือใคร ที่ไม่ได้ยึดคามแนวนี้น่าที่จะทบทวนใคร่ครวญ
 ด้วย

กรณีศึกษาที่ ๒ : กระบวนทัศน์อิสลาม สู่อุบายอยู่เย็นเป็นสุข*

ผู้ช่วยชุมชนเครือข่ายมุสลิม

โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : ตำบลบ้านคั่นเมือง เวียงรัฐบุรีที่ปากใต้

๑. ความรู้เชิงหลักการ

ชุมชนได้มีความรู้และความเข้าใจจากการถอดความในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และวจนะของท่านศาสดา ซึ่งเป็นความรู้เชิงหลักการกว้างๆที่มุสลิมต้องรู้และเข้าใจเป็น ตัวบทที่สามารถอ้างอิงเมื่อลงไปสู่ภาคปฏิบัติ มุสลิมจะให้ความสำคัญแก่ความรู้นี้มาก เพราะมีที่มาที่ไปชัดเจนและนำไปสู่ความมั่นใจในการปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ต่อไป อิสลามได้สอนประชาชาติมุสลิมว่า เมื่อสุเจ้ายังไม่มั่นใจหรือเกิดความขัดแย้งในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง สุเจ้าจงกลับไปหาอัลลอฮ์และรَسُولของพระองค์ นั่นคือ อัลกุรอานและอัลหะดีษ

จากการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ ชุมชนมุสลิมได้เพิ่มความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้น ซึ่งแต่ละชุมชนเห็นได้จัดการพยายามหาความรู้ เชิญผู้รู้ ให้ความรู้เกี่ยวกับงานพัฒนาที่เป็นเชิงหลักการ

๒. ความรู้เชิงประเด็น

การปฏิบัติการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ ชุมชนมุสลิมได้ความรู้เกี่ยวกับกระบวน ทัศน์อิสลามเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ เจิงประเด็นดังนี้

๑. ประเด็นการศึกษา
๒. ประเด็นเศรษฐกิจ

* จากทรวรรณประมวลและสรุป ประชามติการดำเนินงานของผู้นำชุมชนเครือข่ายมุสลิมในโครงการพัฒนาชุมชน เป็นสุขที่ภาคใต้ : ตำบลบ้านคั่นเมือง เวียงรัฐบุรีที่ปากใต้ เพื่อให้เป็นเอกสารนำเสนอในเวทีสมัชชาออลในพื้นที่ยุคที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ โรงแรม สหพัฒน์ หาดใหญ่ สงขลา

๓. ประเด็นสังคมและวัฒนธรรม
๔. ประเด็นการจัดการชุมชน
๕. ประเด็นการทำพิธีกรรมทางศาสนา

ความสุขของชุมชนมุสลิม คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ มุสลิมมีการดำเนินชีวิตตามวิถีทางของศาสนาตลอดเวลา บุคคลจะมีสุขภาพดีได้ต้องครอบคลุม ๓ มิติ คือ

- **ฮับลุม มินัล-ลอส** คือ มิติด้านความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า(อัลลอฮ์.)
- **ฮับลุม มินัล-อาลามิน** คือ มิติด้านความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- **ฮับลุม มินัน-นาซี** คือ มิติด้านความสัมพันธ์ที่ดีของมนุษย์กับมนุษย์

ชุมชนมุสลิมจึงเน้นมิติด้านจิตวิญญาณ(Spiritual well-being) โดยเชื่อว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณจะเป็นพลังที่จะนำไปสู่สุขภาวะที่ดีโดยรวม เนื่องจากอิสลามมิได้เป็นเพียงศาสนา แต่เป็นวิถีในการดำเนินชีวิตตั้งแต่ลืมตาจนหลับตาตั้งอยู่ในกรอบแนวทางศาสนาที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอานและแบบอย่างของท่านศาสดามูฮัมหมัด(ซ.ล.)

หลักปรัชญาความเชื่อพื้นฐานและความเป็นชุมชนมุสลิม รูปปริญาชีวิตมุสลิมที่สำคัญว่า

- มุสลิมต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในอัลลอฮ.โดยบริสุทธิ์ใจ ไม่มีภาคใดๆ อีก
- มุสลิมต้องยอมรับว่าท่านศาสดามูฮัมหมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ. และต้องยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านในการดำเนินชีวิต
- มุสลิมเชื่อว่าโลกนี้เป็นสถานที่พำนักชั่วคราว เป็นสถานที่สะสมเสบียงเพื่อโลกหน้าซึ่งเป็นสถานที่พำนักชั่วนิรันดร์

- มนุษย์ทุกคนจะได้รับการทดสอบจากอัลลอฮฺ. ศาอาลา ทั้งในรูปแบบของความสุขสบายและความทุกข์ทรมานเพื่อทดสอบถึงความศรัทธา การรู้จักขอบคุนพระองค์ในยามสุขและรู้จักอกตนและรำลึกในถึงในยามเจ็บป่วยหรือยามทุกข์

๑. **อิมานัต-พิธีกรรมทางศาสนาสู่ชุมชนมุสลิมเป็นสุข** มุ่งหมายความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและสงบด้วยคุณค่าทางศาสนา โดยมุ่งใช้คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น โดยหลักสถาบันทางศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการสร้างและสนับสนุนให้ชุมชนเป็นสุขและสันติภาพ

๒. **เศรษฐกิจชุมชนมุสลิมที่เป็นสุข** ชุมชนมุสลิมได้จัดระบบและจำแนกแยกแยะวางแผนทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นสุขให้ว่าจะต้องมีสถาบันการเงินอิสลามชุมชนท้องถิ่น เช่น สหกรณ์อิสลาม , กลุ่มออมทรัพย์ , กองทุนชาภาค และ บัญชีมาลคอบคู่กับมัสยิดที่สะท้อนถึงการบริหารจัดการโดยองค์การศาสนาที่ชัดเจน และกองทุนชุมชนที่มีชีวิต ทำหน้าที่ด้วยบทบาทเชิงสถาบันพัฒนาเป็นพลวัต ที่น้องชุมชนชาวบ้านมีส่วนร่วมในกลุ่มองค์กร สถาบันต่างๆ ทั้งการศึกษา ศาสนา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ครอบครวั และเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งธุรกิจและเศรษฐกิจใดๆ รายได้หรือผลตอบทลอยได้จากการดำเนินการจะต้องก่อประโยชน์ในการจัดการหรือก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตามสัดส่วนที่ศาสนากำหนด ดังเช่น กองทุนชาภาค กิจการอาชีพของชุมชน ครอบคคุมทั้งร้านค้า ตลาดชุมชน การผลิตและการตลาดของชุมชน การใช้ประโยชน์จากที่ดินตามสภาพและการถือครอง ตลอดจนงานการฝึกฝนการถ่ายทอดพัฒนาทักษะอาชีพ และการดูแลแรงงาน การเคลื่อนย้ายแรงงานของชุมชนและสมาชิกชุมชน ทรัพยากรชุมชนทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม ทะเล แม่น้ำ ป่าชายเลน ที่ดินต่างๆ ต้องได้รับการดูแลและรักษา พัฒนาและใช้อย่างชาญฉลาด เฉพาะสมาชิกชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญจึงได้รับพัฒนายกระดับด้วยการศึกษา มุ่งลดสภาพหนี้แก่สมาชิกชุมชน จนปลอดหนี้โดยเฉพาะหนี้ระบบดอกเบี้ย

๓. **สังคมวัฒนธรรมชุมชนมุสลิมเป็นสุข** ชุมชนมุสลิมเป็นสุขได้วางแผนความวิถีมุสลิมในด้านนี้ ดังนี้ การมีส่วนร่วม ด้วยกรอบกติกาข้อตกลงร่วมของชุมชน 'สุกม

ฟ้าฮัด" ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการศาสนาและวัฒนธรรมที่ตีงามไม่ขัดกับหลักการศาสนา อันมีความหมายลึกซึ้ง แสดงถึงความเชื่อถือ ไว้วางใจ จริ่งใจ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันและทั้งชุมชนยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการประชุมปรึกษาหารือประจำสัปดาห์ ในวันละหมาดร่วมกันวันศุกร์ ซึ่งเป็นภาคบังคับทางศาสนาที่ชายบรรลุนิติภาวะทุกคนไม่ว่าจะมีศ ตำแหน่ง ฐานะอย่างไร จะต้องออกมาละหมาดวันศุกร์ทุกสัปดาห์ ณ มัสยิดโดยเท่าเทียมกัน เป็นทั้งเวทีประชาสัมพันธ์ ประกาศข่าวดีข่าวร้าย ตลอดจนเป็นเวทีระดมความร่วมมือหรือการกุศลต่างๆ เป็นต้น ความเชื่ออาหาร ผ่านกองทุนและการจัดการสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่างๆ ทั้งกองทุนชากาด เป็นสวัสดิการแก่ผู้ควรได้รับการอนุเคราะห์ทั้ง ๔ และกองทุนสวัสดิการชุมชนอื่นๆ ความสามัคคี การลงแขก ออกปาก เลี้ยงน้ำชา ถือว่าเป็นต้นแบบแผนจากชุมชนมุสลิมที่สมาชิกในชุมชนมีความยินดี ยินยอมช่วยเหลือกันและกันเมื่อมีการร้องขอเชิญชวนไม่ว่าจะในยามทุกข์หรือยามสุข ด้วยภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเป็นหม้อพื้นบ้าน หม้อคำแบาย ตลอดจนศิลปะการละเล่น ศิลปะตัดกกรรม ศิลปะป้องกันตัว โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่อิงตามบทบัญญัติศาสนาและปรับเข้ากับสภาพภูมินิเวศน์และท้องถิ่นอย่างสืบสาน ถ่ายทอด เรียนรู้ ก่อร่างสร้างชุมชนสืบเนื่องอย่างยาวนาน ยังได้รับการรักษาพัฒนาฟื้นฟูอยู่อย่างมีศักยภาพเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นกลไกสำคัญของการรวมคนผูกมัดสร้างสามัคคี เมื่อแม่และเชื้ออาหารต่อกันในชุมชนมุสลิม วิถีคามหลักที่รัฐที่ฝ่ายระทำการจัดการชุมชนตามหลักศาสนาที่มีผลต่อชุมชน โดยนอกเหนือจากการจัดการระบบการเงินไว้ตอกเบียดและกองทุนชากาดแล้ว การจัดการศึกษาศาสนาภาคบังคับ โรงเรียนคาตีกาตามมัสยิด การก่อสร้างโรงเรียนปอเนาะ และการเรียนการสอนอัลกุรอานในชุมชนเป็นสุขที่อยู่ในส่วนการศึกษาก็นับเนื่องอยู่ในหลักนี้

๔. การศึกษาเพื่อชุมชนมุสลิมเป็นสุข ชุมชนมุสลิมได้วางแนวทางด้านการศึกษาเพื่อชุมชนเป็นสุขไว้อย่างต่อเนื่องเป็นระบบทั้งในและนอกระบบ จากระดับครอบครัว ขึ้นพื้นฐาน และระดับสูงขึ้นไป โดยมีรายละเอียดดังนี้ ครอบครัวเป็นสถาบันการเรียนการสอนแห่งแรกของลูกหลานโดยเฉพาะการสอนอัลกุรอาน และจริยธรรมอิสลาม โดยมีผู้ปกครอง พ่อแม่เป็นต้นแบบ รวมทั้งการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการในครัวเรือน

การทำงาน ตลอดจนการจัดการชีวิต เศรษฐกิจการเงิน การออม มัสยิด มีบทบาทเหมือน สมัชชอฮาบะห์ (สมัชชาของของท่านศาสดา เป็นสถานการเรียนรู้การสอนทั้งทางโลกและทางธรรมของคนทุกวัยในชุมชน เป็นทั้งศูนย์การสอนอัลกุรอานของชุมชน เป็นโรงเรียน ศาสนาที่สอนและอบรมเยาวชนในชุมชน เป็นสภาพหมู่บ้าน สภาพศูนย์กลางของชุมชน เสมือนแหล่งเรียนรู้และพัฒนากลางประจำชุมชน มีระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนสู่รุ่นหลังอย่างสืบเนื่อง)

๕. การบริหารจัดการสู่ชุมชนเป็นสุข การนำหลักการศาสนามาออกแบบเป็นกลไกด้านศาสนา ด้านบริหาร และด้านตัดสินความขัดแย้ง ซึ่งหากนำมาเชื่อมต่อกับระบบบริหารเพื่อการพัฒนาต่างๆ ที่มีอยู่โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้าน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนได้ก็น่าจะเป็นฐานของการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วย สถาบันศาสนา มัสยิดและปอเนาะ เป็นสถาบันศาสนาที่สำคัญของชุมชน เป็นศูนย์รวมของแทบทุกอย่างของชุมชน อย่างมีระบบเป็นองค์กรประกอบด้วยคณะกรรมการ มัสยิด โต๊ะอิหม่าม และโต๊ะครู สภาพชุมชน เป็นสภาพที่ปรึกษาสูงสุดของชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน การรวบรวมฐานข้อมูลชุมชน การวางแผนชุมชน การติดตามการทำงานต่างๆ และการออกกฎชุมชน "สุกมฟากัด" ประกอบด้วยตัวแทน กลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนทางการเมืองในชุมชนทั้งผู้ใหญ่บ้านและสมาชิก อบต. ตัวแทนสถาบันการเงินชุมชน ตัวแทนสื่อชุมชน ประชากรชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ผู้มีบารมีในชุมชน และผู้นำศาสนาของชุมชน องค์กรชี้ขาดข้อขัดแย้งชุมชน เป็นที่พิจารณาตัดสินข้อขัดแย้งของชุมชนพร้อมการพิจารณาตามกฎหมาย "สุกมฟากัด" ของชุมชน โดยประกอบด้วยตัวแทนจากสภาพชุมชน จากมัสยิดและปอเนาะตลอดทั้งผู้รู้ทางด้านศาสนา

ทั้ง ๓ องค์กรชุมชนนี้เป็นเสมือนสถาบันหลักของชุมชน โดยมีสถาบันทางศาสนา ศิลปธรรม จรรยา การศึกษาและจิตวิญญาณเป็นหลักรนำ สถาบันการจ้ดระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบและการบริหารจัดการชุมชนเป็นองค์ประกอบ โดยการประสานเชื่อมต่อกับระบบและองค์กรพัฒนาอื่นๆ ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้าน และระบบราชการต่างๆ ของรัฐ

๓. ความรู้เชิงประยุกต์

เครือข่ายมุสลิมจังหวัดนครราชสีมา ได้นำความรู้เชิงหลักการ ความรู้เชิงประเด็น มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ตามศักยภาพ ความสามารถและความพร้อมของชุมชน ดังนี้

๑. ชุมชนคารุลนาอิม ได้นำความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสุข ประเด็นการศึกษาได้ประยุกต์ใช้ในพื้นที่ โดยได้ดำเนินการทำหลักสูตรบูรณาการการศึกษาระหว่างศาสนาและสามัญ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรระดับ ประถมศึกษาปีที่ ๑ เป็นหลักสูตรบูรณาการและให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมและ จริยธรรม และมีห้องเรียนวิถีอิสลามระบบบูรณาการ ซึ่งจะทำการเรียนการสอนตามเวลา ราชการ คือ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำหลักสูตรและสอนนักเรียนด้วย

สถานที่สอนจะมีผู้สอนจากโรงเรียนบ้านจะนะซึ่งเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๒ ซึ่งเป็นครูประจำชั้นในห้องเรียนวิถีอิสลามระบบ บูรณาการ จะมีการประชุมครูประจำเดือนร่วมกัน ทั้งครูในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน คณะ กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และครูประจำชั้นนักเรียน

สำหรับนักเรียนจะมีการประชุมประจำเดือนนักเรียน เป็นส่วนหนึ่งของงาน พัฒนาผู้เรียน กิจกรรมจะหลวมตัวร่วมกับชุมชนในเวลาพักเที่ยงของทุกๆ วัน ตั้งแต่ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ เด็กนักเรียนจะเข้าแถวละหมาดอย่างเรียบร้อย โดยไม่มีผู้คุมเลย กิจกรรมนี้เป็นตัวป้อนซึ่งถึงผลสัมฤทธิ์ถึงการเรียนของเด็กที่มีคุณธรรมจริยธรรม

หลักสูตรการเรียนการสอนอัลกุรอาน แบบบูรณาการ ซึ่งจะมีการเรียนการสอน ทุกเย็นหลังเลิกเรียน ยกเว้นวันศุกร์เป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ การเรียนการสอนจะใช้ หลักสูตรของชุมชนที่ได้จัดทำไว้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการชอค่าใช้จ่าย ครอบครัพละ ๑๐ บาทต่อเดือน เป็นการให้ค่าตอบแทนแก่ครูผู้สอน ซึ่งมาจากครอบครัวคัดเลือกกันเอง

หลักสูตรภาษาอาหรับ ภาษาภูมิ และจริยธรรมแบบบูรณาการ เป็นหลักสูตร ชุดหนึ่งที่ชุมชนได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ เริ่ม ตั้งแต่ปลายโมงครั่งถึงสี่โมงเย็น ผลที่ได้คือ ชุมชนได้เห็นถึงคุณค่าของการจัดการเรียน การสอนของชุมชน และเห็นผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ช่วงปิดเทอมชุมชนได้จัดกิจกรรมพิเศษ คือ อบรมภาคฤดูร้อนและเรียนพิเศษ ช่วงปิดเทอม ซึ่งชุมชนศึกษาลักดูตรขึ้นเอง เป็นความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการศึกษาโดยใช้เครื่องมือกระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนาทางการศึกษาของชุมชนมุสลิม

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาชุมชนและการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ เช่น โรงเรียนบ้านจะแนะ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียน และคณะกรรมการขั้นพื้นฐานของโรงเรียนของชุมชนจะจัดอบรมจริยธรรมในโรงเรียนบ้านจะแนะเดือนละ ๑ ครั้ง ซึ่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๖

จากที่ได้กล่าวมา เป็นความรู้ที่ชุมชนได้นำเอากระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนาทางการศึกษาให้ชุมชนเป็นสุข โดยนำความรู้เชิงประยุกต์ใช้ในชุมชนของตน สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนสันติ

๒. ชุมชนบือราแง

ได้นำความรู้เชิงประยุกต์ของกระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสุข ทางการศึกษาโดยเน้นโรงเรียนคาถิก้า โดยมีการจัดอบรมจริยธรรม และจัดงานรวมพลนักเรียนคาถิก้า ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามวิถีอิสลาม การจัดการเรียนรู้ของมุสลิมะฮ์ โดยใช้กระบวนการฮาลาเกาะห์ โดยเน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนการให้คำปรึกษา การแนะนำในการใช้ชีวิตในครอบครัว ซึ่งขณะนี้อยู่ในช่วงการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของกลุ่มมุสลิมะฮ์

ด้านเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับกลุ่มแม่บ้านและการบริหารจัดการกองทุนสงเคราะห์ศพ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการในชุมชน

๓. ชุมชนโอร်ฮามู

ความรู้ที่ชุมชนได้รับจากการนำเอากระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนาชุมชน คือ ทางการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนใช้กระบวนการเรียนการสอนระบบกิริฮอาติ การเผยแผ่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้เชิงหลักการ เชิงประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการทัศนอิสลามด้านต่างๆ เพื่อให้ชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้มองเห็นภาพรวมของชุมชนมุสลิมที่พึงประสงค์

๔. ชุมชนสื่อปือริง

ความรู้ที่ได้จากการนำกระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสุข คือ กระบวนการทัศนอิสลามว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชน ได้นำหลักการศาสนาามาประยุกต์ใช้ใน ชุมชนได้ความรู้ในการจัดระบบของมทวิทย์ จัดตั้งร้านค้า ชุมชนบริหารจัดการแบบอิสลาม เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และพัฒนาความรู้และ ทักษะไปสู่การจัดระบบสวัสดิการชุมชน โดยเน้นระบบชากาคในชุมชน

๕. ชุมชนคาซุตสาธาอะฮะ (ฮุมอูลานัต)

ความรู้ที่ได้รับจากการนำกระบวนการทัศนอิสลาม คือ ชุมชนได้ใช้เวทีเขียนรู้ ในมัสยิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิม เป็นเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจกระบวนการ ทัศนอิสลามทุกๆ ด้านในการพัฒนาชุมชนเป็นสุข ชุมชนได้เข้าใจเป็นองค์รวมความรู้ เกี่ยวกับการศึกษาโดยการพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งชุมชนมุสลิมให้ ความสำคัญเป็นอย่างมาก

๖.เครือข่ายชุมชนมุสลิม

เครือข่ายมุสลิมก่อตั้งจากคนทำงานภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่ทำงานในเชิงพัฒนาชุมชนและสังคมมาต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์ แบบเพื่อนพี่น้อง ต่อมาได้รวมตัวเป็นเครือข่ายหนึ่งในโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุข ที่ภาคใต้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ เริ่มด้วยการทำงานในพื้นที่ ๑๐ ชุมชน เป้าหมายในสาม จังหวัดดังกล่าว และในปีต่อมาได้ขยายเพิ่มอีก ๑๐ ชุมชน และเพิ่มชุมชนในพื้นที่ จังหวัดสงขลา และสตูล

เป้าหมายของเครือข่ายคือการสร้างความสุขในชุมชน ด้วยการใช้ตัวชี้วัดชุมชน มุสลิมเป็นสุข และกระบวนการทัศนอิสลามเพื่อการพัฒนา

สรุปบทเรียนที่ได้จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา

๑. ชุมชนมุสลิมกับศาสนธรรมต้องควบคู่กันแยกไม่ได้
๒. การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งตามวิถีอิสลาม คือ การสร้างชุมชนแห่ง คุณธรรมและจริยธรรม

๓. ชุมชนจะให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาต่างๆเมื่อโครงการนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนคิดเอง และทำเอง และเห็นคุณค่าร่วมกัน
๔. เป้าหมายของชุมชนมุสลิมเป็นสุข คือ ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และเห็นคุณค่าของวิถีอิสลาม
๕. ความจำเป็นในการจัดระบบเครือข่ายของชุมชนมุสลิม และบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม
๖. การเริ่มต้นทำงานพัฒนากับชุมชนมุสลิม คือ พัฒนาปัจเจกชน จากปัจเจกชนสู่ครอบครัว จากครอบครัวสู่ชุมชนหรือสังคม...”

ประมวลสู่สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๒๕๔๘ : พลิกวิกฤตภาคใต้สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข

จากวิกฤตสู่โอกาสในการทำงาน

จากสถานการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ก่อให้เกิดความสูญเสียในชีวิต ทรัพย์สิน บาดเจ็บสูญพลภพของประชาชนทั้งมุสลิมและพุทธ รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น ชาวจากสี่ประชาสัมพันธ์ต่างๆ ที่ประโคมข่าวไปทั่วประเทศเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดความเกลียดชังระหว่างคนไทยด้วยกัน จึงมีความสำคัญที่จะต้องสร้างความเข้าใจ เปิดสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมุสลิม วิถีชีวิต ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตน จะก่อให้เกิดความสมานฉันท์ของคนไทยต่อไป โอกาสที่องค์กรได้สร้าง คือ

- นำเสนอกระบวนการทัศน์อิสลามเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสุข ให้ทุกฝ่ายเข้าใจ
- เชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนผ่านกิจกรรมและประชุม เป็นต้น
- ทำวารสาร รวบรวมข้อมูล ความต้องการ บทเรียนจากชุมชนสู่สาธารณะ
- ดำเนินกิจกรรมโครงการในชุมชนตามความต้องการ และศักยภาพของแต่ละพื้นที่

ผลเชิงความสำเร็จ

- หลายส่วนเริ่มเข้าใจกระบวนการที่คนอิสลาม รวมทั้งชุมชนเองเข้าใจแบบองค์รวม
- เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรและภาคีที่ให้ความสำคัญ
- ได้จุดความรู้และประสบการณ์ของชุมชน
- ชุมชนมีความสุขในการสร้างสุขของคน

อุปสรรค

- ความหวาดระแวงระหว่างกัน
- ความเข้าใจของหน่วยต่างเกี่ยวกับงานพัฒนา
- งบประมาณในการสร้างสุข
- กลไกการบริหารจัดการยังไม่ค่อยคล่องตัว

ข้อเสนอต่อองค์กรต่างๆ

- ผู้ว่า CEO ต้องกำหนดคยุทธศาสตร์ในการสร้างสุขตามวิถีชุมชน บูรณาการในการทำงาน
- คณะกรรมการเพื่อการสมานฉันท์ จัดเวทีสานเสวนาระหว่างศาสนา สนับสนุนชุมชนสร้างสุขและสมานร้อยรารระหว่างกัน หนึ่งในเป้าหมายหนึ่งต้นแบบสมานฉันท์ เขาประเด็นเศรษฐกิจชุมชนเป็นสะพานสู่การสมานฉันท์ เพราะเป็นประเด็นกลางที่สามารถเชื่อมคนได้ทั้งโลก
- ควบบ้านดับเมือง ขยายพื้นที่ชุมชน สร้างสุขให้เข้มข้นตามวิถีและความต้องการของชุมชน
- เขตพื้นที่การศึกษา สนับสนุนชุมชนในการจัดระบบการศึกษาชุมชนของตนเอง ร่วมทำหลักสูตรตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้เกิดสภาพการศึกษาชุมชน
- การปกครองอำเภอ สนับสนุนให้เกิดสภาพที่ปรึกษาประจำตำบล สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย
- สาธารณสุขร่วมสร้างสุขกับชุมชน ระดับปัจเจก ครอบครัวและชุมชน
- วัฒนธรรม ให้มีแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมระดับอำเภอ สร้างสุขโดยผ่านงานประเพณีต่างๆ ตามวิถีแห่งชุมชน
- ฯลฯ

กรณีศึกษาที่ ๓ : การเยียวยาและการฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้*

ผศ.ภก.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ

สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ความอยู่เย็นเป็นสุขที่ปรารถนา

ความอยู่เย็นเป็นสุข ที่เป็นการอยู่และที่ปรารถนาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน ๔ มิติของสุขภาพฯ ได้ถูกสะท้อนออกมา ดังต่อไปนี้

สุขภาพะทางกาย คือ ร่างกายที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย จากสภาพเดิมตัวเลขโรคทางกายเสวยรายงานว่าพื้นที่ขึ้นอยู่แล้ว ขณะนั้นนอกจากการบาดเจ็บล้มตาย เพิ่มขึ้น ความพิการมีจำนวนสูงขึ้น อาทิเช่นจาก กรณีตากใบ เกิดผู้พิการโดยไม่ควรจะเป็นต้น การฟื้นฟูกลุ่มคนพิการจึงเป็นความต้องการที่เร่งด่วน

สุขภาพะทางจิต ที่ปรารถนาคือการมีสุขภาพจิตดี ไม่เครียด มีความพอใจในความพอเพียง สามารถรับสภาพที่ประสบอย่างเข้มแข็ง อดทน ตามวิถีศาสนา และยึดถือก้าวต่อไปอย่างมีพลัง แต่ขณะนี้ ผู้ที่ได้รับผลกระทบเกิดความเครียด หดหู่ หวาดระแวง หวาดกลัว สับสน มากขึ้น และที่สำคัญคือ ตัวเองรับสภาพไม่ได้ เนื่องจากการไม่ยอมรับของสังคมรอบด้าน ถูกกล่าวหาว่าเป็นครอบครัวใจ ถูกกล่าวหาว่าเป็น

* จากเอกสารสรุปกระบวนการสมัชชาสุขภาพ : การเยียวยาและการฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งตีพิมพ์ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๗ และประมวลขึ้นต้นจากกรณีศึกษาในเวทีสมัชชาสุขภาพภาคใต้ : วิทยาลัยสุขภาพใต้ ผู้ความอยู่เย็นเป็นสุข วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๗ ณ โรงแรม เซ็นชั่น หาดใหญ่ สงขลา

สายของทางการ ทำให้เกิดความท้อแท้ ไม่มีความหวัง และขาดความไม่ไว้วางใจ บางกลุ่มเกิดความเคียดแค้น ความคิดเชิงรุนแรง ก้าวร้าว

สุขภาวะทางสังคม ในมิติครอบครัว ต้องการครอบครัวอบอุ่น บุคคลในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในมิติเศรษฐกิจ ต้องการมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้พอเพียง ยั่งยืน ในมิติการศึกษา ต้องการให้ทุกคนในชุมชนอ่านออกเขียนได้ มีการศึกษาดี บุตรหลาน ได้รับการสนับสนุนด้านศึกษา ในมิติของการยอมรับ ต้องการอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีสังคม ให้การยอมรับ ได้รับการดูแลจากสังคมอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่องเป็นระบบ ในมิติความมั่นคง ต้องการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง ปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน สามารถปรับความเป็นอยู่ในสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ขณะนี้ ครอบครัวผู้ที่ได้รับผลกระทบ ขาดผู้นำ ลูกขาดพ่อ ขาดกำลังหลักทางเศรษฐกิจทำให้เด็กลาออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยทำมาหากิน ขณะเดียวกันครอบครัวกำลังถูกสังคมกดดัน ไม่ยอมรับ และกำลังสร้างพฤติกรรมและวาทะก้าวร้าวในชุมชน นำไปสู่ความหวาดระแวง กลัว ไม่มั่นใจในความปลอดภัย ไม่กล้าออกจากบ้านไปปฏิบัติศาสนกิจ และปฏิบัติการกิจอื่นๆ รวมถึงการไม่ไว้วางใจคนรอบข้าง

สุขภาวะทางปัญญา/ทางจิตวิญญาณ คือการมีความรัก กำลังใจจากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หน่วยงานรัฐ ความเชื่ออาทรต่อกัน ทั้งในระดับปัจเจกและชุมชน ในมิติศาสนา เกิดความเชื่อมั่นในหลักศาสนาที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนกิจได้ตามต้องการ นำไปสู่ความพอใจ ภูมิใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และสิ่งที่ตนได้รับ ขณะที่ปัจจุบัน สังคมอยู่อย่างตัวใครตัวมัน ความเชื่ออาทรลดน้อยลง

ปัจจัยเชื่อและอุปสรรคต่อความอยู่เย็นเป็นสุข

ความอยู่เย็นเป็นสุขของคนได้ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเป็นไปได้ดังที่ปรารถนานั้น มีปัจจัยที่เชื่อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ดังต่อไปนี้

ระบบเศรษฐกิจ โดยหลักการเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการผลิตปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในระยะยาว การมองเศรษฐกิจควรเน้นไปที่ความพอดีและพอเพียงในการดำรงชีวิต จากข้อมูลในพื้นที่พบว่า ส่วนใหญ่สถานะเศรษฐกิจยังไม่อยู่ในภาวะความพอเพียง บางส่วนพอมี แต่ไม่รู้ว่าจะยังเป็นหรือไม่ หากเฝ้าระวังของปัญหาจากการที่ไม่มีอาชีพที่มั่นคงรองรับ ผลผลิตขาดคุณภาพ ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ขาดการส่งเสริม การส่งเสริมอาชีพที่มี ไม่ตรงกับความต้องการและ ความถนัด ขาดระบบการรักษาและฟื้นฟูของชุมชน ขณะเดียวกันพบว่าในกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง มีรายได้ครอบครัวลดลง เพราะขาดผู้นำ หัวหน้าครอบครัว ขาดคนช่วย ผู้หญิงเฝ้าภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น และในภาพรวม แม้ว่าสิ่งแวดล้อมของภาคใต้จะมีความอุดมสมบูรณ์แต่ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากสถานการณ์ไม่สงบ

แนวทางการจัดการ ต้องสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพ ส่งเสริมอาชีพตามความถนัด โดยพัฒนาอาชีพจากฐานเดิม ควรสร้างนิตยการ ออมทรัพย์ จัดให้มีองค์กรสนับสนุนกองทุนเช่นการตั้งกองทุนระภาค เป็นกองทุนกลาง สร้างระบบจัดการเพื่อให้ลดค่าใช้จ่ายเช่นการจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กเล็กลดภาระครอบครัว เพื่อให้แม่ได้ไปทำงานโดยรัฐและชุมชนสนับสนุนให้มีกลไกการจัดการที่ดี

ระบบสังคม สังคมที่ส่งผลต่อความอยู่เย็นเป็นสุข ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ซ่อนอยู่ในระบบคุณค่า วิถีชีวิต และที่อยู่ในระบบที่จัดการโดยรัฐ หรืออยู่ในวงจรของการพัฒนาประเทศ ขณะนี้ วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ต่างคนต่างอยู่ มากขึ้น แบ่งพรรคแบ่งพวกเช่น ฝ่ายข้าราชการ ฝ่ายชาวบ้าน แม้แต่ผู้ที่ได้รับความสูญเสียจากการถูกทำร้ายก็ถูกสังคมมองว่าเป็นผู้กระทำผิด คนเสียชีวิตและครอบครัวเหล่านั้นถูกสังคมประณาม ฝ่ายหนึ่งมองว่าเพราะเป็นสายข่าวให้รัฐ อีกฝ่ายหนึ่งมองว่าเป็นกระบวนการก่อการร้าย ระบบคุณค่าในชุมชนถดถอย ทำให้ภูมิคุ้มกันของชุมชนถูกทำลาย ขณะเดียวกันระบบการจัดการโดยรัฐและชุมชนในการให้การเยียวยาฟื้นฟู

ไม่สามารถจัดการได้ สังคมยังไม่ยอมรับ วรรณกรรมที่ชัดเจนเช่น ลูกไม้กล้าไม้โรงเรียน ไม่มีใครรับเข้าทำงาน ต้องคิดความ เพื่อนบ้านมองว่าได้รับ ความช่วยเหลือแล้ว จึงไม่ช่วยอีก

ที่ผ่านมา ระบบความช่วยเหลือการเยียวยาจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ยังไม่ครอบคลุมไม่เสมอภาค ไม่ยุติธรรม มีเลือกปฏิบัติในบางกลุ่ม ได้รับการช่วยเหลือไม่ครบตามที่แจ้งกับชาวบ้านช้า และไม่ต่อเนื่อง ไม่บูรณาการระหว่างหน่วยงาน ต่างคนต่างทำ ช้าซ้ำซ้อน ขาดการประสานงาน

แนวทางการจัดการ ต้องสร้างความเข้าใจและสร้างการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน ในพื้นที่พหุวัฒนธรรม พัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สร้างระบบของสังคมในการเยียวยาฟื้นฟู ด้านจิตใจกันเองในชุมชน เช่น สร้างระบบสนับสนุนสวัสดิการสังคมในชุมชน มีศูนย์ประสานงานและศูนย์ข้อมูลความช่วยเหลือเพื่อดำเนินงานตรงตามความต้องการของชุมชนและป้องกันความซ้ำซ้อน

ระบบการศึกษา ระบบการศึกษาและเรียนรู้ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ผ่านการสร้างเด็กและเยาวชนที่มีความคิด สามารถใคร่ครวญใช้วิจารณญาณตัดสินใจ สามารถจัดการชีวิต และรู้เท่าทันปัจจัยแวดล้อมภายนอก จะช่วยให้เยาวชน มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาสังคม แต่สภาพความจริงในพื้นที่ พบว่า ชุมชนความรู้มีน้อย ทำให้ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ไม่ส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาแบบสามัญแต่เน้นการศึกษาศาสนา ขาดค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่จะให้กับบุตรหลาน ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมไม่ได้ ไม่รู้จักการวางแผนชีวิต และ ครอบครัว ไม่รู้ช่องทางทางความคิดต่อสื่อสาร เพื่อขอความช่วยเหลือ

กิจกรรมแนวทางการศึกษาในชุมชนที่ประสบภัยพิบัติและผลกระทบจากโควิด-19
 การส่งเสริมระบบป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพจิตในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19
 การส่งเสริมระบบป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพจิตในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19

แนวทางการจัดการ ควรจะต้องพัฒนาหลักสูตรการศึกษา โดยบูรณาการ
เรื่องของศาสนา กับสายสามัญ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ควรจัดการ
ศึกษานอกระบบให้กับผู้ได้รับผลกระทบและกลุ่มอื่น

ระบบการเมืองและนโยบายระบบการเมือง การปกครอง นโยบายรัฐ ที่ขับเคลื่อน
พัฒนาประเทศ มีผลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของครอบครัว ชุมชน ผ่านปัจจัยดำรงชีวิต
อาชีพ การทำงาน สวัสดิการของรัฐ ที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
แต่อย่างไรก็ดี การทำให้ความเป็นอยู่ที่ดีกระจายไปอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และเน้น
องค์ประกอบทางสังคม มีความสำคัญมากกว่าการเพิ่มภาวะเศรษฐกิจโดยรวมแต่เพียง
อย่างเดียว ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่กระจายอย่างทั่วถึงจะช่วยสร้างหลักประกัน
ในระยะสั้นและระยะยาว ชีวทัศน์การมีธรรมานาภิบาลที่ดี และความสมานฉันท์ในการบริหาร
ประเทศ ก็มีอิทธิพลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมเช่นกัน ข้อมูลที่ได้รับจากพื้นที่
สะท้อนให้เห็นว่า รัฐทอดทิ้งพื้นที่ชายแดนได้มานาน ทำให้เกิดการสะสมปัญหาและ
เพิ่มความซับซ้อนมากขึ้น การแก้ปัญหาของรัฐไม่มีการประสานงานกันเท่าที่ควร เช่น
ไม่ได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพจิต หน่วยงาน
ตั้งรับไม่ได้ทำงานเชิงรุก

แนวทางการจัดการ นโยบายต้องต่อเนื่องและยั่งยืน มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน
และถูกต้องบูรณาการการเยียวยาและการฟื้นฟูในด้านต่างๆ และเชื่อมโยงหน่วยงาน
ต่างๆ สร้างนโยบายที่ใช้วิถีธรรมาภิบาล ช่วยผ่อนคลายความเครียด ช่วยในการเยียวยา

วัฒนธรรมและศาสนา สังคมที่เข้มแข็งคือสังคมที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรม
ยึดหลักการใช้ชีวิตที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกันเอง ได้แก่ ระบบ
เครือญาติ ระบบจารีตประเพณี ที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ส่งเสริมความ
เชื่ออาทระหว่างเพื่อนมนุษย์ ยึดหลักศาสนา ที่มีความเมตตา กรุณา เป็นฐานความคิด
และการปฏิบัติต่อผู้อื่น รวมทั้งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

ที่เคารพธรรมชาติในฐานะเป็นปัจจัยดำรงชีวิต และนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ช่วยให้มนุษย์อ่อนน้อมต่อมรดกสายและเกรงกลัวต่อบาป สภาพปัจจุบันในพื้นที่ที่พบว่ามี ความเสื่อมถอยของการยึดมั่นในศาสนา ความเคร่งครัดน้อยลง เนื่องมาจากกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกผ่านสื่อต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น เหตุการณ์ที่ผ่านมาสร้างความหวาดระแวงระหว่างศาสนิก สร้างกระแสที่ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างศาสนา นำไปสู่กระแสความแตกแยกในสังคมใหญ่ของประเทศ

แนวทางการจัดการ ควรส่งเสริมให้คนยึดมั่นในหลักศาสนาเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ นำไปสู่พลังในการดำเนินชีวิตต่อไป เพิ่มบทบาทขององค์กรทางศาสนาเพื่อ การเยียวยาและการฟื้นฟู

ยุทธศาสตร์และกลไกการขับเคลื่อนเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข

ยุทธศาสตร์และกลไกการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข ประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์ ตามหลักสามเหลี่ยมเรขาคณิต คือ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคม และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนทางการเมือง ซึ่งจะต้องบูรณาการและเชื่อมโยงทั้ง ๓ ยุทธศาสตร์ในแต่ละระบบแต่ละกระบวนการ ต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์และกลไก กระบวนการเรียนรู้

เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชน โดยการสร้างพื้นที่ช่องทางการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน โดยมียุทธศาสตร์ดังนี้

- การสร้างวาระชุมชน เพื่อนำไปสู่สภาชุมชน และการสร้างกฎกติกาของชุมชนทำให้เกิดเวทีพูดคุย ละครช่องว่างระหว่างผู้สูญเสียกับชุมชน การเสริมความรู้เรื่องसानเสวนา
- การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชน ให้เกิดความเข้าใจ และยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน ได้แก่

- การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มทักษะในการดำรงชีวิต เช่น การสื่อสารเพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรง การรู้จักปฏิเสธ การรู้จักการให้อภัย และทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม
 - การอบรมเพื่อการดูแลสังคม จิตใจ ในกลุ่มแกนนำชุมชน เพื่อเป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือด้านจิตใจเบื้องต้นแก่ประชาชน/ผู้ได้รับผลกระทบ
 - อบรมการดูแลสุขภาพของบุคคลในครอบครัว
 - จัดอบรมเยาวชนสัมพันธ์ด้านทักษะและ EQ
- สร้างกระบวนการรณานโยบายไปสู่การปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มภาครัฐและกลุ่มผู้กำหนดนโยบาย รวมถึงองค์กรต่างๆ ทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่
 - การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยมีศูนย์ข้อมูลชุมชน ที่มีข้อมูลเชิงลึกที่ชัดเจน เป็นจริง มากเพียงพอ และชุมชนเข้าถึงได้ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รับคำปรึกษาช่วยเหลือเบื้องต้น โดยส่วนนี้ควรประสานกับ อบต. ให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน

พุทธศาสตร์และกลไกด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญมากในการขับเคลื่อนสังคม พุทธศาสตร์หลักมีดังต่อไปนี้

- ปรับหลักสูตร บูรณาการหลักสูตรการศึกษาวิชาสามัญและศาสนา ในโรงเรียนสายสามัญและโรงเรียนสอนศาสนา เพิ่มรายวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม หลักการศาสนา เพิ่มหลักสูตรวิชาชีพจำเป็น เช่น ทักษะการดำเนินชีวิตระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม บริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรม (การศึกษาทั้งในและนอกระบบ)

- การจัดระบบการศึกษาและปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในระบบ เช่น การส่งเสริมการศึกษานอกระบบ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างอาสาสมัครส่งเสริมการศึกษารุ่นชน
- สร้างกระแสความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา
- พัฒนาสภาพการศึกษาชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่
- พัฒนาศักยภาพผู้สอนโรงเรียนศตึกาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- การสนับสนุนทุนการศึกษา เช่น การกำหนดนโยบายให้เปล่าด้านหนังสือเรียน วัสดุอุปกรณ์ การเขียน เครื่องแต่งกาย อาหารกลางวัน ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

ยุทธศาสตร์และกลไกในระบบเศรษฐกิจ

ให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการฟื้นฟูทางสังคม โดยมียุทธศาสตร์ดังนี้

- ต้องจัดหาที่ทำกิน , ที่ดิน , ที่อยู่อาศัย อย่างถาวรให้กับประชาชน
- จัดระบบออมทรัพย์ในชุมชน เช่น กองทุนระกาศในชุมชน
- สนับสนุนการจัดระบบบริหารจัดการธุรกิจชุมชน ในด้านการผลิต การจัดหา การตลาด
- สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ โดยอบรมวิชาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างงานตามความถนัด พัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมอาชีพ
- สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน เช่น ควรจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กเล็กเพื่อให้แม่ได้ไปทำงาน เป็นการสร้างระบบจัดการเพื่อลดภาระและลดค่าใช้จ่าย

พุทธศาสตร์และกลไกด้านวัฒนธรรมและศาสนา

รากฐานที่ยึดจิตใจของคนในสังคม ใฝ่มั่นคงได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับฐานด้านวัฒนธรรมและศาสนา จึงเป็นพุทธศาสตร์ที่ละเอียดไม่ได้ พุทธศาสตร์ที่จะทำให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข มีดังนี้

- สนับสนุนการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นภายใต้ความเข้าใจและการยอมรับในเรื่องความหลากหลายในพหุวัฒนธรรม เช่น วันรายอ วันฮารีรูด วันเมาลิด วันซีกัฟระ ประเพณีเวียนเทียน หรือการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ลีลาคีตกงู การประกวดร้องอานาเรต บรรยายธรรม ชำคันแก้วอัลกุรอาน ไนยาวชน
- ใช้หัวใจและหลักธรรมทางศาสนาในการทำการอบรมที่เรียกว่า ศาสนบำบัดและจิตบำบัด ในกลุ่มเป้าหมายเช่น เยาวชน ผู้ได้รับผลกระทบชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยมีเนื้อหาเพื่อการประยุกต์ใช้หลักศาสนากับการดำเนินชีวิต และเรียนรู้ในความหลากหลายของวิถีศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสานเสวนา และการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างนักจัดกระบวนการสานเสวนาและเชี่ยวชาญ

พุทธศาสตร์และกลไกด้านสื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชน มีอิทธิพลมากที่สุด เป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก ใฝ่เข้าสู่ ระบบทุนนิยม วัสดุนิยม และบริโภคนิยม ผลักดันสังคมให้พึ่งพากลไกของเงิน และการบริโภค นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบ แข่งขัน ช่วงชิงโอกาส มากกว่าที่จะเอื้ออาทร และเสียสละให้กันและกัน เป็นสังคมที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ การจะกลับไปหาอุดมการณ์และค่านิยม ที่เน้นคุณค่าของมนุษย์ อันเป็นวิถีตะวันออกซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยอิทธิพลของสื่อสารมวลชน พุทธศาสตร์ในเบื้องต้น จึงควรจะต้องเสริมสร้างศักยภาพสื่อสาธารณะ ได้แก่ สื่อบุคคล กลุ่มองค์กรเครือข่ายสื่อชุมชน เช่น วิทยุชุมชนโดยเครือข่ายภาค

ประชาชนเป็นตัวประสาสัมพันธ์ สร้างกระแสให้เกิดความตระหนักในเรื่องการเยียวยา การฟื้นฟู และใช้สื่อเพื่อการเข้าถึงบริการของรัฐทางด้านการศึกษา เป็นต้น

ยุทธศาสตร์และกลไกในระบบการบริหารจัดการ

ที่ผ่านมา พบว่าการบริหารจัดการของรัฐและชุมชน เป็นปัจจัยที่ทำให้การแก้ปัญหาเกิดความล่าช้าและทวีความรุนแรง ในประเด็นของการเยียวยาและการฟื้นฟู ผู้ที่ได้รับผลกระทบ ควรมีกลไกดังต่อไปนี้

- รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออย่างมีระบบ โดยเป็นระบบที่มีความต่อเนื่อง เรียบง่าย รวดเร็วทุกด้านและทุกระดับ ทั้งนี้จะต้องชี้แจงสร้างความเข้าใจ ความรู้ เกี่ยวกับการช่วยเหลือ
- ระบบความช่วยเหลือจะต้องมีการมีส่วนร่วมและคณะกรรมการจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ
- จัดระบบสวัสดิการอย่างยั่งยืน
- ด้านความมั่นคง ปลอดภัย เสริมสร้างความรู้ในการระมัดระวังการป้องกันตนเองให้กับชุมชน

